

A gyengeelméjű gyermekek emlékezete.

Irta s az 1912. évi márciusi nyilv. gyermektanulmányi értekezleten felolvasta **Fürj Pál**, az ideges gyermekek alsó és középfokú állami intézetének tanára Budapesten.

Az emlékezet s az általános intelligencia viszonya.

Az emberi elme emlékező ereje együttvéve az a lelki működés, amely bennünket az érzéki észrevezések felfogására, megrögzítésére, megtartására, visszaadására és felhasználására képesít. Ennek a képességnek a régebbi idők pszichológiájában és pedagógiájában a kelleténél jóval nagyobb értéket tulajdonítottak. Tudjuk, hogy hosszú időn át csaknem egészen ez az elv uralta a nevelést: «Annyit tudunk, amennyit emlékezetünkben megtartunk.»

A mai nevelés már még sem tüzi ki céljául az emlékezet egyoldalú fejlesztését. Ma már nem tekintjük főfeladatunknak a gyermek elméjének a legkülönbözőbb és sokszor értéktelen ismeretekkel való megtömését. Legalább is arra törekszünk, hogy a nevelés a gyermek ítélő, gondolkodó képességére, kedélyvilágára is s általában egész testi és szellemi egyéniségére egyformán ügyeljen s a gyermek erőinek összehangzatos fejlesztője legyen. Igaz, hogy ez a cél még nagy részben most is csak eszmény, amit a gyakorlat nem fed teljesen. A gyakorlati pedagógia még nem tudta magát felszabadítani a régi hagyományok alól. Hiányok, tévelygések vannak, amelyekkel szemben modern reformokra volna szükség. Számptalan oldalról hangzik még mindig a panasz, mind az alsó fokú iskolák, mind különösen a középiskolák tanítási rendszere ellen. Súlyos ellenvetés például az, hogy igen nagy a tanítási anyag, sok benne a szükségtelen, gyakorlatilag értéktelen, amikkel a gyermekek emlékezetét fölöslege-

sen terheljük. A sok közül ez az egy vélemény is elegendő, hogy gondolkodóba ejtsen bennünket. Gondolkodnunk kell tehát a nevelés kérdései fölött, de nem úgy mint eddigelé, elvontan, szobatudós módjára, hanem pozitív megfigyelések, kísérletek alapján. A modern gyermektanulmányozás tudományának segítségével meg kell teremtenünk a helyes, az igazi gyermekpszichológiát, amelyre aztán a nevelési rendszert teljes biztonsággal építhetjük. Jól tudom, hogy ennek elérése még sok fáradságos tudományos munka és igen nagy idők kérdése.

A kísérleti lélektan jeles és fáradhatatlan művelői azonban a gyermekpszichológiának nem egy részletkérdésében derítettek fel teljesen világos és határozott eredményeket már eddig is. Az emlékezetre vonatkozólag például a tudományos kísérletek a leghatározottabban megdöntötték azt a régi téves felfogást, hogy a gyermek emlékezte jobb lenne, mint a felnőttké. *Ebbinghaus, Meumann, Ranschburg* és mások pozitív kísérleti adatokkal bebizonyították, hogy a gyermek emlékezte nem hogy jobb, hanem határozottan gyengébb, mint a felnőtté. *Meumann* szerint némely felnőtt 3—4-szerte jobb emlékezetű, mint az iskolás gyermek.¹⁾

Az elme emlékező képességét különben a kísérleti pszichológia buvárai általában élénk figyelemben részesítik. Egész könyvtárra tehető azoknak a modern pszichológiai munkáknak a száma, amelyek az emlékezet kérdését tárgyalják. *Ranschburg* «Das kranke Gedächtniss» című egyik legújabb munkájában 177 ilyen különböző nyelven megjelent irodalmi munkát sorol fel. Természetes, hogy ekkora érdeklődés s ily kiterjedt munkálkodás mellett a modern lélektan ma már elég tisztán megvilágítja az emlékezet problémáit.

Megállapította például a tudomány, hogy a felfogó és emlékező képesség tekintetében a gyermekek között különböző típusok találhatók. Van, aki látás útján szerzi meg legkönnyebben az ismereteket s a látottakra emlékezik leginkább vissza, van viszont, aki a hallott benyomásokat rögzíti meg elméjében legkönnyebben. *Necsajev* 700 tanulón végzett vizsgá-

1) Újabb vizsgálatok oda utalnak, hogy ez csak felfogó emlékezetre nézve áll, míg a már megragadott benyomásoknak hosszabb időre való megtartóképessége a gyermekkorban jobb volna. *Ranschburg.*

lata szerint pld. 7 ilyen különböző típust különböztet meg: látó, mozgó, halló, vegyes látó-halló, látó-mozgó, mozgó-halló és az egyenletes, vagy bizonytalan típusu gyermekeket.

Nem mulaszthatatlan kötelessége-e a tanárnak, tanítónak meggyőződnie arról, hogy tanítványai egyenkint milyen típusuak, ha velük szemben akár a tanítási anyag feldolgozásában, akár a leckék feladásában helyesen és méltányosan akar eljárni.

Felderített dolog az is, hogy a gyermekek emlékezete nem működik minden irányban egyformán jól. Itt is bizonyos kiválásokat tapasztalhatunk; vannak gyermekek, akiknek számemlékezete fejlettebb, vannak jó szín-, szó-, adat-, alak-, stb. emlékezők.

Igen fontos kérdés az emlékezet kísérleti, lélektani vizsgálatában annak eldöntése, vajjon a gyermek emlékezete és az általános értelmi képesség, az intelligencia között van-e valamilyes összefüggés és milyen mértékben. Ennek vizsgálata némi sikerrel csak akkor birhatott, amikor a kutatók az emlékezetnek nemcsak terjedelmét vették figyelembe, hanem a visszaemlékezés, a reprodukció időtartamát is. E tekintetben úttörőnek tekinthető *Ranschburg*, aki ma már nagyon elterjedt szópár módszerével, az időtartam megmérését is igen sikeresen bevitte a vizsgálatokba. Az emlékezet terjedelme, jósága s az általános értelmiség között van ugyan némi párhuzam, de az éppen nem tökéletes. Mint *Ranschburg* a kísérleteiből megállapította, egyes igen tehetséges tanulóknak aránylag gyenge szóemlékezetük van, de még inkább előfordul, hogy gyengébb intelligenciájú tanulók nagyon jó szóemlékezettel vannak megáldva. A hosszabb időre való visszaemlékezés jósága s az általános értelmi képesség között még kevesebb kapcsolat található. Ellenben a *Ranschburg*-féle kísérletek szerint az emlékezés gyorsaságából nagyobb mértékben lehet az intelligenciára következtetni.

Minden kísérlet nélkül is beláthatjuk különben, hogy az emlékezet és a gyermek általános értelmi képessége között valamilyes kapcsolatnak kell lennie. Hiszen az emlékezet a legtöbbször képzettársításon alapul s mint *Vértes* dr. elemi- és középiskolás gyermekeken végzett vizsgálataival is kimutatta, a haladó korral együtt fejlődik.

Bármily kiterjedtek és sokoldalúak is az eddigi lélektani

vizsgálatok az emlékezetet illetőleg, azért ennek az általános értelmiséghez való viszonya még mindig tisztázandó kérdés. Ranschburg is elismeri, hogy az emlékezetben felhalmozódott tudási anyag magában még nem bizonyítéka az eszességnek. Annyit azonban vele együtt el kell ismernünk, hogy két egyformán értelmes ember közül előnyben van az, aki jó emlékezetű s a tudásnak nagy tömegét könnyedén tudja fel-fogni, megtartani és reprodukálni.

A gyengeelméjűség általános jellemzése.

Uj és fölötte érdekes terület nyílik meg előttünk, ha az emlékezetre vonatkozó lélektani vizsgálatokat az értelmi fogyatkozásban szenvedő gyengeelméjű gyermekekre kiterjesztjük. A gyengeelméjű gyermek hála Istennek nem mindennapi jelenség; s a nagyközönség túlnyomó többsége nem is látott még ilyen gyermeket; az a tömeg azonban, amit a gyermektársadalomban ezek alkotnak, oly tekintélyes számú, a baj pedig tudományos szempontból annyira érdekfeszítő, hogy a legkülönbözőbb tudományok képviselői hazánkban is mind sűrűbben fordítják figyelmüket a gyermekkori gyengeelméjűség kérdéseire. A gyermektanulmányozóknak meg éppen kimeríthetetlen kísérletezési anyag kínálkozik itten. Csak természetes, hogy az emlékező képesség vizsgálói is észrevették ezt s normális elméjű gyermekekkel párhuzamosan gyengeelméjűeken is végeztek vizsgálatokat.

Mielőtt erre rátérnénk, tekintettel arra, hogy a gyengeelméjűség nem általánosan ismert fogalom, jellemezzük röviden és általánosságban ezeket az abnormális gyermekeket.

A tudomány a gyermeki elme fogyatkozásainak igen különböző fajtáit különbözteti meg s így az abnormitások osztályozása is igen különböző lehet. Koch, német elmeorvos, a gyermekek kóros lelki állapotát általában a pszihopátiák elnevezéssel foglalja össze. A pszihopátiák súlyossága szerint megkülönböztet 1. pszihopatiás hajlamosságot, 2. pszihopatiás terheltséget és 3. pszihopatiás elfajultságot. Az előbbi két csoportot alkotják a mulékony és könnyebb esetek, az utóbbi csoportba pedig a súlyosabb és állandó fogyatkozások esetei tartoznak. A gyengeelméjűség tehát Koch felosztása szerint pszihopatiás elfajultság. Ennek keretén belül is kínálkozik

aztán még az osztályozásnak számtalan fajtája. Közönségesen, az értelmiség foka szerint a gyengetehetségűséget (debilitás), a gyengeelméjűséget (imbecillitás) és a butaságot vagy hülyeséget (idiotizmus) szokás megkülönböztetni.

Az első két osztályban a pedagógiailag inkább befolyásolható, képezhető, nevelhető elemek foglalnak helyet, az idióták pedig az elme gyengeségnek legsúlyosabb fokán állanak és sem orvosi, sem pedagógiai eszközökkel nem lehet állapotukon javítani.

A gyengeelméjű gyermekek a testi és értelmi fejlődés minden terén általában elmaradottak, a legkülönbözőbb fogyatkozásokat tüntetik föl s ha a családi körben a szülői szeretet fátyolt vont volna is a kisebb gyermek fogyatkozására, az iskolában, a rendszeres nevelés kezdetén okvetetlenül fel fog tűnni az. Igen sok esetben a fogyatkozás annyira nem szembeötlő, hogy a szülő egészen meglepődik, amikor az iskola tudomására hozza a szomorú tényt és valóságot, gyermekének gyengeelméjűségét, gyengetehetségűségét.

Ezeknek a gyermekeknek a mai általános felfogás szerint a normális gyermekek iskolájában nem lehet helyük. Azokra csak károsak, maguk pedig vajmi kevés hasznát veszik a rendes tanításnak. A gyógyító pedagógia segíthet csak rajtuk, részint zárt intézetekben, részint pedig különleges u. n. kiegészítő-iskolákban. A súlyos fokú idiótáknak legjobb helye van zárt ápoló intézetekben.

A gyengeelméjűeknek, eltekintve egyéb tipikus fogyatkozásaiktól, rendszerint valamennyi szellemi képességük lefokozódott. Érzékszerveik felfogó képessége gyenge, figyelmük állhatatlan, ingadozó, sokszor meg alig van jelen; érzéki észrevételeik bizonytalanok; a képzettársítási folyamataik feltűnő zavarokat mutatnak; a fogalomalkotás magaslatára ritkán emelkednek, kedélyviláguk határozatlan, akaratuk gyenge, szóval minden tekintetben eltérők a rendes viszonyoktól. Mindennek a kóros állapotnak a bonctani alapja pedig az agy fejlődésbeli zavaraiiban, vagy általános betegségekben keresendő.

A gyengeelméjű gyermekek emlékezetének vizsgálati módszerei s adatai.

Csak természetes, hogy az agynak ilyen állandó és általános kóros állapota felismerhető az összes elmebeli megnyilatkozásokon s így az emlékezeten is. Mint egyszerű gyakorlati tapasztalati tényt is megállapíthatjuk azt, hogy a gyengeelméjű gyermekek emlékező képessége általában jóval alatta maradt a hasouló korú épelméjű gyermekek emlékezetének. De a kísérleti lélektan is bebizonyította ezt. *Lobsien*, kieli pedagógus, normális és abnormális gyermekeken végzett igen különböző emlékezet-vizsgálataival határozottan bebizonyította, hogy az utóbbiak az előbbienekkel szemben igen nagy hátrányban vannak. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság kísérleti szakosztálya keretében is történtek emlékezet-vizsgálatok normális és gyengeelméjű gyermekeken párhuzamosan.

Meg kell itt emlékeznem *Ranschburg*-nak az u. n. Stern-féle módszerrel végzett vizsgálatairól. A Stern módszere abból áll, hogy egy egyszerű színes képet tartunk a gyermek elé bizonyos ideig s figyelmeztetjük őt arra, hogy a kép minden részét jól nézze, figyelje meg. A szemléltetés után következik a kikérdezés, amikor a gyermeknek el kell mondania, hogy mit látott a képen. A gyermek feleleteit természetesen szóról-szóra lejegyezzük, majd ha a közvetlen közlésben fennakadna, előre megállapított kérdéseket is intézünk hozzá. Stern a vizsgálatait normális gyermekeken végezte, *Ranschburg* pedig ugyanezt gyengetehetségű gyermekekre alkalmazta.

A vizsgálatok eredménye azt mutatta, hogy a gyengetehetségűek átlag ugyanannyi adatot mondtak be, mint az épelméjűek, de amíg az épelméjűeknél a bemondás 70⁰/₀-a volt helyes, addig a gyengeelméjűeknél csak 57·8⁰/₀; viszont az épelméjűek csak 22⁰/₀ téves, a gyengeelméjűek pedig 35·8⁰/₀ téves adatot szolgáltatottak. A gyengeelméjűeknél tehát a spontán visszaemlékezés megbízhatósága igen csökkent értékű. Ezeknél a kísérleteknél fontos szerepük van az u. n. szuggesztív, félrevezető kérdéseknek. Olyas valamit kérdezzünk, amit a gyermek nem látott a képen. Ilyen kérdésekre *Ranschburg* vizsgálatainak a gyengelméjűek 56⁰/₀-ban, a normális gyermekek pedig csak 25⁰/₀-ban adtak téves feleletet. Ezzel ki

van mutatva a gyengeelméjűek emlékezetének nagymérvű befolyásolhatósága és megbizhatatlansága.

A Stern-féle módszerrel a látás útján szerzett emlékezetű képek vizsgálhatók, a hallás útján szerzett ismereteknek az emlékezetben való megtartására legegyszerűbben a Ranschburg-féle szópár módszerrel kísérletezhetünk. Ez abból áll, hogy két-két szót mondunk bizonyos csoportokban a gyermek előtt, mint aminők: tű-cérna, ing-gallér, gomb-kabát, stb., amiket a gyermeknek rövidesen meg kell jegyeznie. Az előmondás és betanulás után következik a kikérdezés, amikor a gyermeknek a szópár első szavát, a hívószót előmondjuk, neki pedig annak az alkalmazott párját kell megmondania. A kikérdezés történhetik azonnal, ami által a közvetlen emlékezetéről szerzünk tájékozódást, avagy 1 óra, 24 óra múlva. Minden kikérdezésnél figyelembe jó az is, hogy a gyermek felelete mennyi időbe kerül. Ezt egy ötödmásodperces órával mérhetjük. Ranschburg azt találta a vizsgálataiban, hogy a gyengeelméjű gyermek emlékezetének terjedelme általában körülbelül 20%-kal gyengébb s ugyanilyen százalékkal lassabb is, mint a normális gyermekeké.

Abba az általános s pozitív adatokkal is beigazolt törvénybe tehát, hogy a gyengeelméjűek emlékezete sokkal gyengébb a normális gyermekekénél, most már meg kell nyugodnunk. Okául pedig elfogadhatjuk a gyengeelméjűek általános elméleti fogyatkozását, különösen pedig figyelmük, felfogásuk és képzettársításuk abnormitásait.

Ezzel az eredménnyel azonban még nem elégedhetünk meg. Általános pszichológiai szempontból is felette fontos további kérdések várnak még itt megoldásra. Vizsgálunk kellene első sorban is azt, hogy a gyengeelméjű gyermekek emlékező képessége milyen viszonyban van egyéb elméleti képességeikkel, általános intelligenciájukkal. Nem kevésbé érdekes és tanulságos probléma annak az eldöntése is, vajjon a gyengeelméjűek emlékezete fejlődik-e és fejleszthető-e? Igen csábító témának ígérkezik a gyengeelméjűek emlékezete gyakori egyoldalú túlfejltségének kérdése is.

Mindezeket a fontos kérdéseket természetesen a legnagyobb igyekezet s a legalaposabb készültség mellett sem sikerülne kielégítően tisztázni egy rövid előadás keretében. Az ezekre vonatkozólag eszközölt szerény tanulmányaimnak,

megfigyeléseimnek és vizsgálataimnak rövid előadásával tehát inkább csak a figyelmet akarom felhívni s adalékokat kívánok szolgáltatni e nagy kérdésekhez.

Gyakran volt alkalmam gyengeelmű gyermekek szüleivel érintkezni, különösen olyan alkalmakkor, amikor gyermeküknek valamely intézetben való elhelyezésén fáradoztak. Tíz szülő közül alig akadt átlag kettő, aki gyermekének jellemzésére ne használta volna a következőket: «Az én gyermekem nem olyan nagyon buta, mindenre emlékszik, akármit mondanak neki. Emlékezik mindenre, amit csinált. Csak éppen tanulni nem tud, az írásra, olvasásra, számolásra nem tudják az iskolában megtanítani.» És a szülőnek igaza van. Igaza van legalább annyiban, hogy gyermekének aránylag elég jó az emlékezete. Nekünk, gyakorlati pedagógusoknak is, az a tapasztalatunk, hogy a gyengeelmű gyermekek emlékezete általában, ha nem is áll azon a fokon, mint a hasonló korú normális gyermekeké, de azért eléggé fejlődött.

Abban azonban már fölötte téved a laikus szülő, amikor az emlékezet némi fejlettségéből gyermeke általános intelligenciájára akar következtetni. Gyakorlati tapasztalatunk, hogy a gyengeelmű gyermekeknél az emlékezet és az általános intelligencia között vajmi kevés párhuzamosság állapítható meg. Tudunk eseteket, ahol a pszichológiai vizsgálat a szóemlékezetre vonatkozólag igen kedvező eredményeket állapított meg, a gyakorlati pedagógia pedig a legodaadóbb fáradozások mellett sem tudott a gyermek nevelésében eredményt érni el. Sokszor elég jó emlékezettel bíró gyengeelmű gyermekek az értelmiségnek igen alacsony fokán állanak. Ott van pl. a fecsegő típusú gyengeelmű. Állandóan beszél, sokszor a legválasztékosabb kifejezéseket is használja. Beszédjében azonban nincs semmi logikai kapcsolat. Minden ok nélkül ide-oda csapong, ha pedig a legegyszerűbb kérdést intézzük is hozzá, arra képtelen helyes feleletet adni. Vajjon nem feltűnő jelensége-e ez a hallási benyomások iránti, különösen pedig a szó, a beszéd iránti fogékonyságnak? S akárhányszor megtörténik, hogy a nevelőintézetből ilyen jó szóemlékezettel és jó beszélőtehetséggel bíró gyermeket el kell távolítanunk, mert teljesen képezhetetlen, semmire nem tanítható.

Az egyoldalúan fejlett emlékezet.

Az emlékezet és az általános értelmi képesség közötti feltűnő aránytalanságot legszembeötlőbben észlelhetjük az u. n. egyoldalúan fejlett emlékezettel bíró gyengeelméjűeknél. Már a normális gyermekekre vonatkozólag is említettem, hogy közöttük az emlékezet szempontjából bizonyos típusokat lehet megkülönböztetni. A gyengeelméjű gyermekek között tapasztalásunk szerint ez a típuszerű elkülönülés még élesebb. Itt sűrűn fordul elő különösen csak hallási típusú, vagy csak látási típusú gyermek. Gyakori az is, hogy az emlékezet speciálisan csak egy irányban mutat fejlettséget, más irányokban azonban felette gyenge. Vannak a gyengeelméjű gyermekek között igen jó szó-, adat-, zene-, személy-, szín-, hely-, alak- stb. emlékezettel bírók. Sok pedagógus és pszichológus az értelmi abnormitás próbakövének a számolást és a számokat tekinti és mégis előfordul gyengeelméjű gyermekek között olyan, aki a számok iránt feltűnően érdeklődik és erősen fejlett számemlékezettel bír.

Ranschburg az «Enzyklopädisches Handbuch der Heilpädagogik» gyűjtő munkában közzétett «Gedächtnis» című cikkében foglalkozik bővebben a gyengeelméjűek emlékezetével s az emlékezetnek egyes egyoldalúan túlfejlődött eseteivel is. Ő azt állítja, hogy az emlékezet nagyobb fejlettsége igen kivételesen és ritkán fordul elő gyengeelméjű gyermekeknél. A számemlékezetre vonatkozólag ez igaz is, mert a gyengeelméjűek túlnyomó százalékának a számok iránt alig van némi fogékonysága. Azonban jó szóemlékezettel, vagy egyéb irányban meglepően fejlett emlékező képességgel bíró gyengeelméjű gyermek nem ritkaság. Az éles szóemlékezettel bíró s előbb említett fecsegő típusú gyengeelméjű gyermekek például igen gyakoriak. A jó zeneemlékezet meg éppen sűrűn észlelhető.¹⁾ Egyébként korlátolt értelmű gyengeelméjű gyermekek között akadt észlelésem szerint igen sok, aki az énekek szövegét és dallamát igen hamar megtanulta s a

¹⁾ A zenei emlékezet erős fejlettségét mint a gyengeelméjűeknél igen gyakori tünetet, ugyszintén egyes esetekben a számadat- és szóemlékezet kitűnő fejlettségét már *Ranschburg* tárgyalja „A gyermeki elme” c. munka (II. kiad.) 188–189. lapján.

melódiáknak egész raját megtartotta emlékezetében. Sokszor csak pár szót beszélő idióták igen sok dallamot dudolnak egymás után. Egyik-másik a hallott zenét hangszeren, pld. zongorán is képes rövid próbálgatás után reprodukálni, mint ahogy azt az idstein-i intézet egyik felnőtt gyengeelméjű ápoltnál láttam.

Egyik kartársam említi, hogy egy magán tanítványa a zongora bármelyik megütött billentyűjéről eltalálja, hogy az milyen hang volt és meg is nevezi. Igen nagy műveltségű család tagja az illető 12 éves kis leány s a családi körben alkalma van sok klasszikus zenét hallani. Ha új darabokat hall, akkor megkérdezi testvéreitől azoknak a címét és szerzőjét. Ezen a módon ő a család egész műsorát emlékezetébe vési s ha csak 2—3 akkordot játszanak is el az előtte ismeretes művekből, ő azonnal megmondja, hogy az kinek és milyen műve. A gyermek értelmi állapota különben elég súlyos s előhaladása se sok reményt nyújtó.

Az adat- és számemlékezet esetei nem igen gyakoriak ugyan a gyengeelméjűeknél, de azért mégis előfordulnak. Volt a budapesti áll. gyogyepedagógiai nevelőintézetnek évekkel ezelőtt egy növendéke, aki a történelmi évszámokat és adatokat tartotta meg emlékezetében igen könnyedén és tartósan. *Heller Tivadar* is leírt több ilyen esetet. Volt növendéke, aki minden iránt, ami szám, érdeklődött. Mindent összeszámolt, s az adatokat emlékezetében jól megtartotta. Ugyanez a gyermek a számolás tanulásában iskolatársaitól nagyon elmaradt, s a számtani műveletekben alig bírt valami jártassággal. Találunk gyengeelméjűek között néha naptárművészeket is. Magam a Stettin melletti 1100 ápolttal magába foglaló «Kükkenmühle» intézetben láthattam igen érdekes példát erre. Egy ottani 30—40 év között lévő idióta a naptárnak majdnem minden adatát képes emlékezetből reprodukálni. Megmondja évekre visszamenőleg, hogy egy-egy dátum milyen napra esett, tudja, hogy milyen névnapok esnek az egyes napokra és számon tartja rengeteg számú sorstársainak születési napjait is. Tudja, hogy az intézetben pld. 167 János, 59 József stb. van. Ugyanez az egyén számolni azonban nem tud. Ugy értesültem, hogy már több helyütt be is mutatták őt, mint naptárművészt.

A gyengeelméjűek emlékezetének ilyen egyoldalú túl-

fejlettségéről Ranschburg azt tartja, hogy ilyen esetekben mindig tisztán automatás emlékezésről van szó. Nevezhetnénk ezt mehanikus emlékezetnek is. Az agy idegsejtjei bizonyos pontokon, bizonyos ingerek iránt a végletekig érzékenyek, a felfogott ingereket tartósan magukba foglalják, de a képzetársító kapcsolatokra nem használják fel. A gyengeelméjűek tehát az ismereteket, amiket emlékezetükbe vésnek, gondolkodásra, cselekvésre felhasználni, értékesíteni nem képesek. Ebben is lényegesen különböznek a jó értelmű lényektől.

Az egyoldalú emlékezet két esete.

Az emlékezetnek egyoldalú fejlettségét igen feltűnő alakjaiban volt alkalmam a budapesti áll. gyógypedagógiai nevelő-intézet néhány, de különösen két növendékénél vizsgálódás tárgyává tenni.

Mind a két gyermek a budapesti áll. gyógypedagógiai nevelő-intézet ugyanazon (V.) csoportjába jár. Mind a kettő nemcsak tanítványom volt, hanem családomnál ellátásban is részesültek s így közvetlenül és sok oldalról ismerhetem őket.

Az egyik 12 éves fiú s 4 év óta növendéke az intézetnek. Testileg gyengébben fejlett; érzékszervei közül a szeme nagyon hibás, igen rövidlátó. Egész egyéniségén azonnal, külső megjelenéséből is megítélhető a degeneráltság. Nyugtalan természetű. Amikor a szülői házból kikerült, igen sok rossz szokása volt. Az ablakfüggönyök huzogatását, gyujtók gyujtását pld. valósággal mániászerűleg üzte. Odahaza 8 éves koráig leginkább németül és tótul beszélt s ezt a két nyelvet alaki szempontból elég helyesen is használta. Magyarul, mikor hozzánk került, nagyon keveset tudott. Ma pedig úgy áll nála a helyzet, hogy a gyermekkorában tanult két nyelvet csaknem teljesen elfelejtette s tisztán csak magyarul beszél. Néhány szó fenmaradt ugyan még emlékezetében a németből és tótból, de azokat használni nem tudja. Ez mindenestre gyengébb szóemlékezetére vall.

Általános intelligenciája gyenge. Egy-két kérdés után is meggyőződhetünk gyengeelméjűségéről. Ítélete, következtetése, általában gondolkozása igen csekély értékű. Cselekedeteinek okát adni ritkán tudja. Kérdeztem tőle egyszer, amikor az uzsonnázásnál a sütemények közül a zsemlet választ-

totta, hogy miért vette azt, s miért nem inkább kiflit kért? Erre azt felelte: «Azért kérek zsemlét, mert az intézetben is azt szoktam enni.» Én pedig bizonyos vagyok benne, hogy a zsemlének a nagysága miatt adott előnyt. Mint legtöbb gyengeelméjű, ő is nagy előszeretettel van az evés iránt. Máskor azt kérdeztem tőle: «Miért van a fejedén kalap?» «Azért, mert a Fürj tanár úrnak is van», volt a felelete. Ilyen korú normális észtehetségű gyermek az effajta kérdésekre már egészen más, logikusabb feleleteket ad. A fiú képességeit különben némileg megvilágítja alább közölt rajza is.

Írásai és rajzai általában kevés kézügyességről tanuskodnak. Olvasni szintén nem tud elég folyékonyan. Nehezebb előhaladása a tanulásban nemcsak értelmi gyengeségén mulik, hanem nagyban gátolja őt látásának hiányossága és zavarai is.

Ugyanez a gyermek mint kiváló adat- és számemlékező tűnt fel az utóbbi években. A számok iránt kezdettől fogva nagyon érdeklődött. Minden, ami mennyiség, megragadja őt. A naptárt, a hőmérőt, az órát s mindent amin szám van, ha csak szerét teheti, megszerzi s az azokon talált számokat megtanulja. Valahányszor hozzám ellátogat, első dolga az összes található falinaptárakat megvizsgálni s ha nem volnának helyesen beállítva, ő azokat azonnal kifogásolja és megvizsgálja. Így magától, a gyakorlás útján szert tett arra a képességre, hogy az év minden egyes keltéről meg tudja mondani, hogy milyen napra esik és pedig nemcsak a folyó, hanem az elmúlt 3—4 évre vonatkozólag is. Ha azt kérdezik tőle, hogy 1911. március 23-án milyen nap volt, ő erre rövid gondolkodás után megmondja, hogy csütörtök, stb. Azt tapasztaltam, hogy a gyermeknek ez az emlékezete nem tisztán automatás és mehanikus, hanem bizonyos kombináción, számításon is alapszik. Ő, úgy látszik, igen jól betanulta a naptárból a hónapok első napjait s abból számítja ki a többieket.

A gyermeknek ez a feltűnt egyoldalú emlékező képessége arra bírta osztályfőnökét, *Karnay Árpád* kartársamat, hogy számemlékezetére vonatkozólag egy-két rendszeres kísérletet tegyen. Ugyanazokkal a módszerekkel, amiket *Karnay* használt, végeztem én is a gyermek számemlékezetének vizsgálatát. Felírtam a táblára 8 két-két számjegyből álló számot. Azt a gyermek átlag 30—40 másodpercig 2-szeri

felfelé és 2-szeri lefelé való hangos elolvasással betanulta. Azt találtam, hogy a gyermek a felírt számsort ezután teljesen hibátlanul tudta bármilyen irányban elmondani, ha pedig a számsor bármelyik tagját kitöröljük, ő azonnal megmondja, hogy milyen jegy hiányzik onnét s mik maradtak meg. Kibővíthetjük a számokat vízszintes irányban, kereszt alakban még négy, öt, hat számmal is s azokat is 2-szeri átnézés után megjegyzi.

Kísérletemben a következő számok szerepeltek:

27
35
148
95
21, 19, 44, 36, 45,
81
173
97

Az így alakított számképet teljesen hibátlanul képes aztán, akár felülről lefelé, akár alulról fölfelé, aztán jobbra, szóval akármilyen irányban elmondani. Ha pedig a számok közül akármennyit letörölünk is, úgy, hogy azt nem látja, képes azonnal megmondani, hogy melyik helyen milyen szám volt s a megmaradtakat is felsorolja. 30 perc múlva, de sőt még 24 óra múlva is, anélkül, hogy újból megnézte volna a számokat, ismét hibátlanul sorolta el azokat.

Kör alakban is próbáltunk neki felírni számokat így:

.39,
47,   98,
162,   76,
36,   135,
54,

A betanulás ennél is igen rövid idejébe kerül s ha betanulta, akkor képes a számokat akármelyiktől kezdve akármilyen irányban elmondani.

Ugyanílyen vizsgálatokat végeztem hasonló korú nor-

mális észtehetségű gyermekeken is s azt találtam, hogy átlag 5 perc alatt képesek a fentiekhez hasonló számsort megtanulni. A mi gyengeelméjű gyermekünknek számemlékezete tehát sokkal jobb, mint a normális gyermekeké.

Kiváncsi voltam arra, vajjon a gyermek tisztán hallása útján képes-e hasonló könnyedséggel felfogni a számokat. Felmondtam neki nyolc számot, ő azokat utánam mondta. Ismételtük a sort 8-szor, 10-szer, két-három percig. Amikor kikérdezésre került a sor, a gyermek az előzetes hosszabb idejű tanulás mellett sem tudta reprodukálni a hallottakat. Maga kijelentette: «Föl kell írni a táblára, akkor fogom tudni, így nem tudom.» A gyermek tehát határozottan látási típusú, azaz érzéki észrevételei leginkább a látás útján jönnek létre s csak a látottakat tudja könnyen megőrizni emlékezetében, bár a gyermeknek a megnézés igen nehezebbre esik hibás szeme miatt.

Meumann és *Ebert* szerint az emlékezésnek bizonyos irányban való gyakorlásával beáll a gyakorlottság a többi, különösen a rokon irányú emlékezeti fajokra is. Ez az elv észlelhető ezen a gyermekén is. Az intézetben a heti étlapot például mindig tudja. Azonban ezt is kinos elolvasgatás útján, tehát látásával tanulja meg, nem pedig úgy, hogy végig eszi. Szóemlékezete is elég nagy terjedelmű, bár ez sokkal kisebb értékű számemlékezeténél.

Igen lényeges individuális sajátága ennek a gyermeknek az, hogy a számok iránti fogékonysága nemcsak a jó emlékező képességében nyilvánul, hanem tényleg számolni is tud, a számolási műveleteket tanulásának körében alkalmazott példákkal is elég ügyesen végzi. Ebben különbözik ő lényegesen a *Heller* s mások által leirt esetektől. Nála föl kell tennünk, hogy az emlékezete nemcsak automatás és mehanikus, hanem a képzettársításra is támaszkodik, legalább a számokat és a számolást illetőleg. Egyébként, mint általános jellemzésénél kifejtettem, a gyermek viselkedése, cselekvése és értelmi műveletei bizony nagyon is mehanikusak s igen nagy diszharmonióban állanak a leirt egyoldalú képességével.

A másik fiú, akit szintén különösen érdemesnek tartottam a megfigyelésre, már 17 éves. Igen intelligens szülők gyermeke. Arról, hogy összehasonlítást tegyünk számemlé-

kezetre nézve közte és az előbb leírt gyermek között, szó sem lehet. Nem lehetséges ez azért, mert neki számképzetei egyáltalában nincsenek. Az ujjait is alig tudja megszámlálni. Számtani műveletek megfejtésére a 10-es körön belül sem képes. A feladott 14 igen könnyű összeadási és kivonási példa közül egyetlen egyet tudott helyesen megfejteni, ezt: $2+2=4$. Azt azonban, hogy $3+2$, $7+1$, $2-1$, $4-2$, kiszámítani már nem tudja. Könyvből másolni még valamennyire csak tud, de előmondás után a legegyszerűbb szót sem képes hiba nélkül leírni. Önállóan fogalmazni egyáltalán nem tud. Olvasása se ér annyit, mint egy olyan normális kis gyermeké, aki csak 5—6 hónapja jár iskolába.

S ugyan ez a gyermek, ha vele beszélünk, a gyengeelméjűségnek alig árulja el némi jelét. Kifejezései választékosak, bőbeszédű. A magyaron kívül a szülői házban megtanulta a német és francia nyelveket is s dacára annak, hogy már 6 év óta növendéke az intézetnek s gyakorlásra nincs alkalma, mind a két idegen nyelvet elég jól beszéli. A legutóbbi szünidőt nálam, egy budai nyaralóban töltötte a gyermek, s amikor a velünk szomszédos francia nyelvemesternőnek alkalma volt vele franciául társalogni, azzal a kérdéssel fordult hozzám, hogy hát tulajdonképpen miben rejlik ennek a gyermeknek az abnormitása, hiszen értelmesen el lehet vele társalogni franciául is. Szinte meglepődött, amikor a gyermek állapotát előtte feltártam.

A leírt két fölötte érdekes lelki állapotú gyermek között a lehetőség szerint megkíséreltem párhuzamosan emlékeztetvizsgálatokat végezni. Használtam erre 3-féle módszert. Elmondottam előttük erős hangsúlyozással egy rövid kis elbeszélést s annak elmondását követeltem, bemutattam nekik egy nem nagyon bonyolult színes képet s az azon látottak elmondására szólítottam fel őket (ez a Stern-módszere) s végül alkalmaztam a szópár-módszert is. Az alkalmazott kis elbeszélés ez volt:

«A borzas Bodri kutya és a fiatal agár, a Vigyázz, egy nagy csonton összevesztek. «Nekem dobta a gazda», — szólta Bodri. «Nem úgy van, az én lábam elé esett», — felelt Vigyázz. És haragosan ráncigálták a csontot ide-oda. Hol a Bodri rántott egy nagyot a csonton, hol Vigyázz. De egyik sem eresztette el, pedig a foguk is fáj már a ráncigálástól.

Odaugrott a hatalmas házőrző, a Tigris. «Majd leszek én biró!» Mondta méltóságosan. Aztán félrelökte a megijedt fiatal kutyákat, felkapta a csontot és a házába vitte.»

Mind a két gyermeknek egyszerre mondtam el ezt az elbeszélést s miután előre sejtettem, hogy számoló-művészünk az egészből nagyon keveset jegyzett meg, azért előbb a jó szóemlékezetű fiúval reprodukáltattam, a másiknak pedig így alkalmat adtam, hogy még egyszer hallja az elbeszélést.

A jobb szóemlékezetű fiú egyszeri elmondás után s rövid néhány másodperces szünetközzel a következőket mondta el a hallottakból:

«Egyszer két kutya volt. Volt egy csont. A kutya azt mondta, hogy az az övé, az ő lábához esett. Addig civakodtak, míg megfájdult a foguk. Jött a Tigris, azt mondta, hogy vigyázzatok, csinálok rendet köztetek. Elvette a csontot, a kis kutyáknak nem maradt semmi.»

Ez az elbeszélés nem a legtökéletesebb ugyan, de tartalmilag elég helyes, meg van benne az összefüggés s általában a gyermek jó hallási szóemlékezetéről tesz tanúságot.

De számművészünk bizony bajba jutott a mese elmondásával. Dacára annak, hogy tőlem is s a másik fiútól is hallotta már, még sem tudott önállóan elbeszélni belőle semmit. Őszintén kijelentette: «Fejből nem tudom, ha mond nekem egy szót, akkor tudom.» Persze az utóbbi megjegyzése csak ösztönszerű volt, mert egy egész mondat elmondása után se tudott bizony ő tovább haladni. Néhány kérdést intéztem aztán, amiből meggyőződést akartam szerezni, hogy mégis megértett-e valamit az egészből s mi maradt meg az emlékezetében. — Ezzel is csaknem teljesen negatív eredményt értem el. Arra a kérdésre: «Hány kutyáról beszéltünk?» — «Nem tudom» volt a felelet. «Hogy hívták a kutyákat?» — «Házi kutya, meg vadászkutya».

Erre a gyermekekre tehát a szóbeli közlés igen kevés hatással van, mert ő látási típusú, míg a másik pedig mindent, amit tud, a hallása útján tanult meg.

A *Stern-féle* látási vizsgálatához Mühlbeck Károly «Téli mulatságok a szabadban» című képének színes kicsinyített reprodukcióját használtam. Külön mutattam meg mind a két gyermeknek a képet s külön is kérdeztem ki őket. A képet

30–30 másodpercig tartottam a gyermekek elé, figyelmeztetvén őket annak alapos megszemlélésére.

Az előbbi vizsgálatnál is elsőnek vett 17 éves gyermek erre a kérdésre: «Mit láttál a képen?» a következőket felelte: — «Szánkóznak. Van rajta egy templom. Azután gyerekek szánkóznak. Ez a kép telet ábrázol. Nagy hó van, esik a hó. Más nincs rajta.» — A megfigyelés és az emlékezet terjedelme ebben a bemondásban elég szűk körű ugyan, de azért egy kivétellel minden helyes, a hó ugyanis nem esik a kép szerint.

A spontán bemondás után következett a kikérdezés.

A kérdésekre adott feleletekben igen eredeti módon nyilatkozott meg a gyermek emlékezete is, meg egyénisége is. A rendes kérdésekre se adott egyszerű feleleteket, hanem mindegyikhez egész csomó hozzáfűzni valója volt. Erre a kérdésre pl.: «Vannak-e leányok a képen?» ezeket felelte: «Vannak, akik csuszkálnak, de nem hülyék, olyanok, mint ezek, olyan veszekedők. (Az intézeti gyerekeket értette.) Ezek nem hülyék, mert nincsenek intézetben, csak én se lennék intézetben, akkor ugranék, akkor mindjárt mennék a Fürj tanár urhoz. Utálom ezeket, mint a saját bűnömet, pedig bűnöm nincsen sok; majd meggyónom.»

Ez a bőbeszédűségnek megnyilatkozása.

A szuggesztív kérdések közül a legtöbbre helytelen, vagy bizonytalan feleletet adott. «Ül-e a fán madár?» Kérdeztem tőle. «Ül» — volt a felelete. «Biztosan tudod-e?» — «Biztosan nem, mert nem látni rajta, a hó eltakarja.» A szuggesztív kérdések igen befolyásolják őt, ezekkel szemben összezavarja a valóságban már korábban szerzett ismereteit a képen látottakkal. A feltett kérdésre például határozottan állította, hogy a torony tetején kereszt van, pedig a képen a torony teteje nincs is meg.

A másik gyermek ugyanarról a képről hasonló eljárás után a következőket mondotta: «Szánkóznak és akkor esik a hó. A hóban szánkóznak. Ha elfáradtak a szánkózásnál, akkor nem szánkóznak többet és vége van a szánkózásnak. Aztán haza mennek szépen. Még mindig szánkóznak egész estig. Nagy hó van. Korcsolyáznak jégpályán. Messze mennek a hegyekre és aztán ott szánkóznak. Piros ruhák vannak rajtuk. A kép is piros. Beszélgetnek. Ha elfáradnak, kimelegednek és kipihenik magukat.»

Összehasonlítva ezt a spontán bemondást az előbbeni-vel, megállapíthatjuk, hogy a kettő között igen nagy különbség van. Ez is igen szűk körű ugyan, de a képen látott cselekvés annyira megragadta a gyermek érdeklődését, hogy mászt nem is igen látott, mint a szánkózást és erről egész elbeszélést kerekített. Azt lehetne mondani, hogy az előbbi gyermek emlékezete inkább leíró, ezé pedig elbeszélő típusú.

Hogy az utóbbi gyermek mennyire nem figyelte meg a kép részleteit, azt bizonyítják a kérdésekre adott hibás feleletei. A diplomá teteje szerinte fekete, a fákon zöld levél van, stb. A szuggerálhatóság természetesen nála fokozottabb mértékben áll fenn.

Mind a két gyermeknél megnyilvánult az, hogy havazást véltek látni a képen s az egész képről egyöntetűen azt mondták, hogy az piros színű. Ez utóbbi benyomást úgy látszik, a kép élénk színezéséből szerezték.

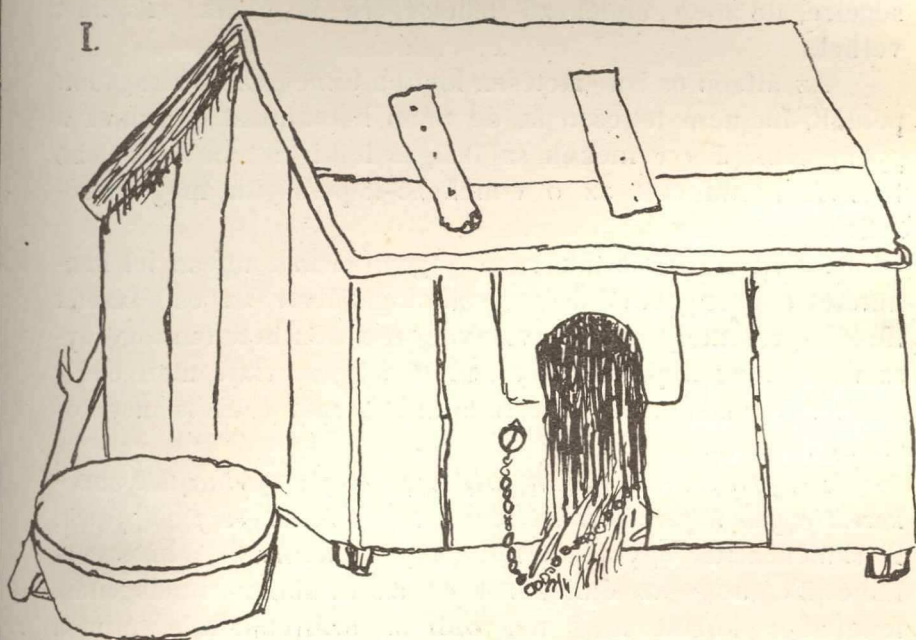
Még a már ismertetett szópár-módszerrel végzett kísérleteimről kívánok röviden számot adni. Ugyanazt a 20 szópárt használtam én is fel, amellyel az áll. gyógypedagógiai pszichológiai laboratóriumban is végeztek gyengetehetségű gyermekeken vizsgálatokat. A kikérdezés először azonnal, majd újabb betanulás nélkül 24 óra múlva történt. Az azonnali visszaemlékezésre nézve a két gyermek között alig volt észlelhető különbség. A 24 óra utáni visszaemlékezésnél a jó számolóemlékezete azonban sokkal jobbnak bizonyult a másikéval szemben. Ekkor is két hibát tett, mint az első alkalommal, de azokat ki is javította. A másik gyermek a 24 óra utáni bemondásnál 4 javítatlan hibát tett, 2 hibát pedig javított. Ez utóbbi kísérletek részletesebb feldolgozását és közlését egyébként más alkalomra kívánom hagyni.

Még egy gyengeelméjű gyermeket mutatok be, akire mint jó alakemlékezőre hivatkozhatom. Ennek a 14 éves gyermeknek keze igen ügyes. Egyszerűbb rajzokat egyszeri látásra emlékezetből is pontosan tud utánozni. Annyira érdeklik őt az alakok, a színek, hogy képes órák hosszát rajzolni.

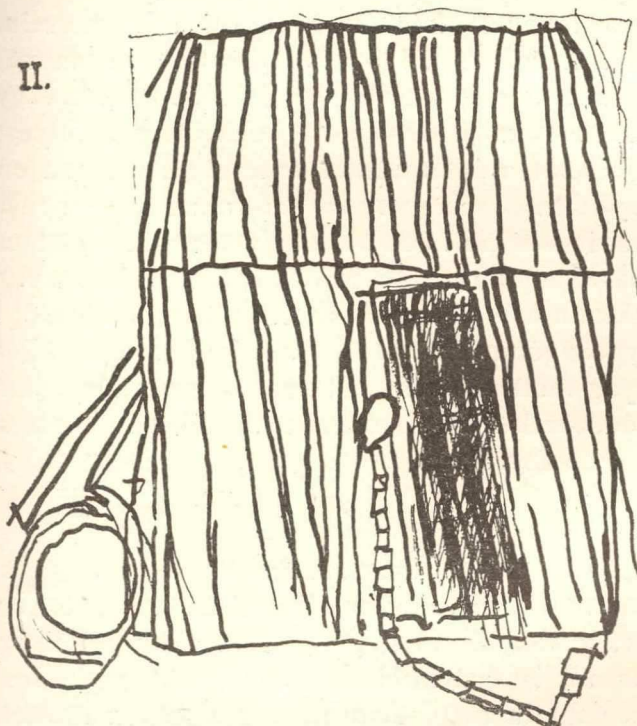
Rajzoló-készségének feltüntetésére szolgál az alábbi I. ábra, amit egy rajzmintának öt percig történt szemlélése után emlékezetből rajzolt le. Hasonló eljárással készíttettem ugyanerről a rajzról a már előbb leírt két fiúval is emlékezeti rajzokat. A II. ábra a jó számemlékezetű fiú munkája.

I.

II.

A rajzok az illető gyermekek értelmi állapotára, képességeire, de meg emlékező tehetségére is élénk világitást vetnek.

Az általános ismertetésen kívül a tömegből itt kiragadott példák, ha nem teljesen is, de némi betekintést engednek a gyengeelméjű gyermekek sajátságos lelki életébe s közelebb hoznak bennünket az ő emlékező-képességük megismeréséhez.

Az itt elhangzottak nem jogosíthatnak ugyan fel bennünket a gyengeelméjűség pszichológiájában az emlékezetet illetőleg valamelyes rendkívüli vagy megdönthetetlen törvényszerűség megállapítására, azonban a gyakorlati uton eddig szerzett egyik-másik tapasztalatunkat már ezek is megerősíteni látszanak.

1. *Igy igazolva látjuk azt, hogy a gyengeelméjűek emlékezte egyéb képességeikkel szemben általában elég jól fejlett.*
 2. Emlékezetük egyoldalú fejlettsége gyakori. 3. Azt is szemlélhetjük, hogy az emlékezet és az általános intelligencia fejlettsége között még nagyobb az aránytalanság, mint a normális gyermekeknél.

Arra a felvetett kérdésre, vajjon a gyengeelméjűek emlékezte a korról fejlődik-e és fejleszthető-e, ma még csak általános tapasztalat és feltevés alapján felelhetünk. A gyengeelméjűek nagy része pedagógiailag előnyösen befolyásolható s e befolyás alatt, mint minden képességük, úgy az emlékezetük is fejlődik. — Nagyon fontos volna, ha ebben a kérdésben pozitív kísérleti adatok alapján exakt ítéletet tudnánk alkotni. Ehhez azonban sok idő és sok kísérlet kell. Talán a Gyermektanulmányi Társaság kebelében alakuló félben levő gyógypedagógiai szakosztály a rendelkezésére álló egyéb gazdag anyag mellett, ezen a téren is meg fogja találni a sikeres módszereket s a képezhetőség kérdésének sikeres megoldását elő fogja segíteni.

*

Utólag fel kell említenem, hogy az előadásom keretében bemutatott kitűnő számemlékezetű 12 éves gyengeelméjű gyermek iránt előadásom kapcsán Ranschburg Pál dr., egy. magántanár úr is érdeklődött, bár a fiút egyelőre csak futólag vizsgálhatta meg. Ranschburg a fiúhoz intézett kér-

désekből azt állapította meg, hogy az ő számemlékezete is inkább csak gépies, éppen úgy, mint a többi kitűnő emlékezetű gyengeelméjűeké. — Bizonyítja ezt többek közt az is, hogy bár számolni az elemi műveletek körében tud, de a 7-el való számlálást sokkal lassabban végzi, mint pld. az egymást követő hétfők dátumainak felsorolását. Különben a gyermeket ő maga is annyira érdekesnek találta, hogy megígérte a saját tudományos módszereivel való beható megvizsgálását s eselleg az orvosi körökben leendő bemutatását. — A tanár úr e szives vállalkozásának csak a legnagyobb örömmel és bizodalommal nézhetünk elébe és bizton remélhetjük a kérdés alapos és tudományos előbbre vitelét.

Gyermektanulmányozás és patronázs tevékenység az iskola hatáskörében.

Irta: Gaál Izidor.

Korunk műveltségének sok téren nyilvánuló emelkedése súlyos problémákat tár fel azok előtt, akik hivatva vannak a jövő nemzedék szellemi, erkölcsi és gazdasági fejlődését irányítani. A súlyos kérdések közt, melyeknek megoldását részint magáévá teszi a tanítóság, részint a társadalom utalja hozzá, egyiket sem tarthatjuk hivatásunkkal, kötelességteljesítésünkkel annyira összeegyeztethetőnek, mint a gyermeknevelést és gyermekvédelmet. Ezen két munkásság oly tág tere a tanítói tevékenységnek, amelynél változatosabb és érdekesebb foglalkozás kevés van. Addig pedig, míg a tanítóság meg nem oldotta a hivatásával járó, egyéni és társadalmi szempontból fontos gyermeknevelési és gyermekvédelmi kérdéseket, nem lehet hibáztatni és vádolni, ha a más irányú munkásság elől kitér. A tanítóság akkor felelhet meg lelkiismerete szerint hivatásának, ha a rábízott gyermekek egyéni sajátosságait, körülményeit ismerve, igyekszik azoknak fizikai, értelmi, erkölcsi boldogulása feltételeit közvetlen vagy köz-

vetve megadni. Hogy a tanítói munkásság intenzivebb lehessen, nem zárkozhatunk el az oly fáradtságtól, amely célunkat, a gyermeknevelést és gyermekvédelmet elősegíti. Nézetem szerint mind a kettőnek, a gyermeknevelésnek s a gyermekvédelemnek egységes *tudományos* alapja a gyermektanulmány.

A gyermektanulmányozás nemcsak a gyermeknek pedagógiai elvek szerint való nevelhetése végett fontos, hanem kell, hogy a gyermek fizikai és erkölcsi megmentésére is kiterjedjen. Így találkozunk a gyermektanulmányozásban a gyermeknevelési és a patronázs tevékenység. Ha a kettőt el akarjuk választani, megtörténhet egy szép napon, hogy valamelyik kedves tanítványunkat — akin szép eredménnyel alkalmaztuk pedagógiai elveinket, — éhségtől, hidegtől megdermedve; részeges apjától agyonverve; erkölcstelen anyja, vagy környezete hatása alatt elbukva találják meg. Nyugodt lehet ilyenkor a tanító lelkiismerete, ha kénytelen beismerni, hogy semmit sem tudott növendéke körülményeiről, semmit sem tett megmentése érdekében? De szükséges az állandó megfigyelés és észrevételeink megörökítése, a gyermek jövőjét tekintve azért is, mert az iskolából kimaradt növendékünkéről az évek alatt szerzett benyomásaink lassanként homályosabbak lesznek s így azonkívül, hogy a pedagógia számára is elvesztek tapasztalataink, a bíróság elé került 12—18 éves gyermek multjából is keveset tudunk, bármily jóakarattal igyekszünk segítségére lenni a bíróságnak megbízható adatokkal. Pedig ezen adatok a büntetés kiszabásánál, a fiatalokú bűnös további gondozásánál irányadóknak tekintendők. Mire épít azonban a bíróság, ha az iskolai hatóság anyakönyvi és pár előmeneteli adattal rendelkezik csupán?

Aki talán nem tartja elég indokoltnak a bűnösség megelőzése, esetleg a fiatalokú bűnös védelme szempontjából a «Gyermekmegfigyelési lap» behozatalát, az vegye figyelembe «Magyarország Igazságügye 1908. évi statisztikájá»-t. Eszerint az 1908. évben vétség vagy büntett miatt elítéltek Magyarországon 75.669 egyént, kik közül a 12—23 évesek korcsoportjába 29.501-en tartoztak. Az elítéltek 11%-a nő volt. Ha a 12—18 évi határidőt vesszük számba, azt látjuk, hogy ezek száma 12.441, ami a kiskorú bűnösök 42%-ának, az

összes elítéltek 16⁰/₀-ának felel meg. Az elítélt kiskorúak közül 13.061 lopásért és jogtalan elsajátításért, 11.063 pedig az ember élete elleni bűncselekményért ítéltetett el.

Nem árulták el ezen bűnösök káros hajlamaikat 12 éves koruk előtt? Nem volt-e meg már iskolába járásuk idejében a kényszerítő körülmény, ami az örvénybe juttatta őket?

Amikor látjuk, hogy az iskolából kikerültek közt mennyi jut a bíróság kezére, nem tarthatjuk feleslegesnek és kárba-vesztettnek azt a fáradságot és időt, amit ezek megmentése és nevelése érdekében addig végezünk, míg nem késő. Előbb saját otthonában legyen apostola minden tanító egyén a patronázs-ügynek, azután vigye tapasztalatait a köz érdekében az iskolán kívül is. Ez a helyes sorrend s ha ezt a sorrendet minden tanító megtartja növendékeivel szemben, lassanként minden gyermeknek meglesz az önkéntes «pártfogója», akit nem a bíróság, hanem az emberszeretet szent érzelme állít melléjük. Így nem emelkedik évről-évre a fiatalok bűnösök száma, nem kell óriási költséggel szaporítani a javítóintézeteket, fegyházakat. Csodát művelhet a tanító humanizmusa a nemzet érdekében...

Pedagógiai szempontból is csak akkor nyerhetünk értékes és használható tapasztalatokat, ha azok nem egy pillanat művei, mint a statisztikai lapok kitöltése, hanem egy-egy gyermekre vonatkozólag is hosszabb ideig tartó folytonos megfigyelés eredményeiből szűrődnek le. Sokkal is összetettebb és határozatlanabb egy gyermeki lélek, minthogy azt rövid ismeretség után egyszer és mindenkorra körülírhatnánk. Annál határozatlanabb eredményhez jutunk, minél bizonytalanabbak adataink.

Tanulmányozzuk tehát rendszeresen a gyermekek egyéniségét! Hazánkban a M. Gyt. Társaságé az érdem, hogy a gyermekek egyéniségének lélektanát alaposan tanulmányozni kezdte. Mindenfelé el vannak terjedve a társaság «egyéni jellemlapjai». Ezekről különbözik a *balatonfüredi állami szeretházban* használt «*gyermekmegfigyelési lap.*» A mi megfigyelési lapunk nemcsak a gyermeknevelés céljából, hanem az igen üdvös patronázsra való különös figyelemmel készült.

A szóban lévő gyermekmegfigyelési lap négy fejezetre oszlik: fizikai körülmények, értelmi élet, erkölcsi világ,

érzelmi kör. Mind a pedagógia, mind a patronázs szempontjából értékes adatokhoz juthatunk bármelyik fejezet rovatainak kitöltésével, mégis megemlíthetjük, hogy a tanítás érdekében az «értelmi élet» című fejezet, a nevelés szempontjából az «erkölcsi világ» és «érzelmi kör», míg a patronázs szempontjából a «fizikai körülmények» fejezet rovatait kell fontosnak tekintenünk. A «fizikai körülmények» fejezete két utolsó rovatának adatai szükségessé tehetik, hogy a belügyminiszter 1907—60000. sz. rendeletben biztosított védelemben részesüljön növendékünk. A fiatakorú bűnös környezettanulmányi adatait pedig az összes rovatokból merítjük.

A nyomtatványt a családi körtől kezdve minden gyermek számára használhatjuk, bármelyik iskolába jár és a gyermek tudtán kívül tovább adható oda, hol tanulmányait folytatja s azon intézet tulajdonában marad, amelyben növendékünk tanulmányát befejezte. Tájékoztatásul a részletes használati eljárást a következőkben adhatjuk meg: A megfigyelés kezdetével kitöltjük az első oldal anyakönyvi adatait s a többi fejezetek azon rovatába írunk, amelyikbe megörökíteni való észrevételünk van. Azután esetről-esetre bejegyezzük az észrevételt a körülmények rövid megemlítésével azon rovatba, amelyikbe leginkább tartozik. Minden rovat számára elég üres hely van s hogy ugyanazon rovat megjegyzéseit idő szerint különválaszthatjuk, mindegyik bejegyzés után felírjuk a hónapot és napot, sőt a nevet is, ha több kézen fordul meg a lap.

A fizikai állapotra vonatkozólag a «Fizikai körülmények» című fejezet hat rovata áll rendelkezésünkre. 1. Testi fejlettsége életéveihez arányítva. Itt jegyezzük meg, hogy a korához megfelelő átlagos fejlettséget tekintve alapul: fejlettsége rendes; erős és magas; erős, alacsony; gyenge szerkezettű, alacsony stb. Esetleg testsúlya. 2. Érzékszerveiről és beszédjéről. Megemlíthetjük, ha valamelyik érzékszerve hiányosan fejlett vagy mind megfelelő s ha valami beszédszervi fogvatkozása van. 3. Vérmérséklete. Lehetőleg jellemző eset felemlítésével igazoljuk, hogy szangvinikus, flegmatikus, kolerikus vagy melankólikus. 4. Egészségi állapota. Az állandó egészséget vagy az előfordult betegség idejét, nemét írjuk be. 5. Gondozóinak anyagi helyzete. Ezt fontos ismerni, mert ezzel szorosán összefügg a gyermek egészségi, értelmi, sok-

szor erkölcsi állapota is. 6. Gondozóinak értelmi és erkölcsi állapota. Ezen pont alatti kedvezőtlen állapot ismerete közelebb visz bennünket az egyéniségek fejlődése megértéséhez.

«Értelmi élete» fejezet öt rovatra oszlik. 1. Értelmi fejlődése. Itt arról emlékezünk meg, hogy korához viszonyítva mily fokon áll. Ha egy 8 éves gyermek telegráfról, Afrikáról, politikáról beszél, szóval korához nem megfelelő tárgykörrel foglalkoztatja agyát, akkor koraérettel állunk szemben. Vagy egy 10 éves gyermek nem tudja a többször látott tárgyat ismétlések után sem megnevezni, a sokszor hallott nevet kimondani, akkor korlátolttal van dolgunk. 2. Különös jó hajlama. Érdeklődése. Ha valamire rászorítjuk s szép eredménnyel végezi el megerőltetés nélkül is, pl. könnyen számol, ügyesen rajzol, akkor van bizonyos foglalkozás vagy szellemi munkához hajlama. Érdeklődése olyasmi iránt, amivel nem tartozik foglalkozni, mégis végzi, talán egyéb munka rovására pl. énekel, szaval, faragsál. Az érdeklődés és hajlam találkozása oly biztos alapkő a gyermek jövőjére nézve, amit fel kell fedezni és támogatni. 3. Feltűnő káros hajlama. Ha alkalom kínálkozik, alattomos, kapzsi, érzéki, képzelődő stb. Ellenszenve mutatkozik valamely iskolai tárggyal, kötelességgel szemben, ha azt képességei mellett is elhanyagolja. Pl. az olvasást, rajzolást, játékot nem űzi szívesen parancsra sem. 4. Szellemi tevékenysége azon szempontból bírálendő, mily mértékben tudja képzeletét gyorsan, helyesen, hűen soraköztetni iskolai munka vagy magánbeszélgetés közben. Felfogása az érzékelt szók, képek, jelenségek megrögzítésére vonatkozik. Pl. ismétlés nélkül is elmond egy rövid verset, másik többszöri látás után sem tudja elmondani a kép alakjait. Itélőképessége az érzékeltet biztos vagy határozatlan felismerésére és ezeknek a régebbi képzetekhez való kapcsolására vonatkozik. Pl. a könyvben látott képpel kapcsolatosan beszél az élő macskáról, tyúkról. 5. Emlékezőképessége. Vonatkozik a tanult, érzékelt iskolai és egyéb dolgoknak bizonyos időn belüli felújításának terjedelmére, pontosságára. Pl. egyik gyermek hűen elmondja a múlt évi Erzsébet-émlékünnepély programját, míg a másik csak arra emlékszik, hogy akkor nem volt tanítás.

Erkölcsi világa. A gyermek erkölcsi érzésének helyes felismerése határozott keretet nyújt a nevelői tevékenység

számára, mert megállapíthatja, hogy a cél érdekében minő módszerhez folyamodjék. Minthogy ugyanazon gyermeknek is változik az erkölcsi érzéke a körülmények változtával, négy rovat van a különböző irányú észrevételek számára. 1. Erkölcsi belátása, saját érdekeit tekintve. Itt felemlítjük azon eseteket, amelyek igazolják, gondol-e növendékünk a saját jól felfogott anyagi, egészségi érdekeivel. 2. Erkölcsi belátása mások érdekei szempontjából. Tud-e figyelemmel, kimélettelen lenni mások egészsége, jó neve, vagyona, jogai iránt. Pl. társáról valótlan állít, mely ennek árt, magának nem használ. 3. Erkölcsi érzéke a hibák, rossz szokások és bűnök megítélésében. Nincs az az elvetemült ember, akinek jó barátja nem volna, mert nem itéli el mindenki a lopást, hazudozást stb.-t. 4. Erkölcsi érzéke a rend, a becsületesség, áldozatkészség és egyéb jó tulajdonságok megítélésében. Beleenyugszik-e, hogy az intézeti, a családi, társadalmi rendhez alkalmazkodnia kötelessége, vagy esetleg tehernek tartja azt? Nem cselekszik-e olyat, amely az őszinteség, nyíltság mellett vagy ellen szól? Áldozatra, segítségnyújtásra is mutathat hajlandóságot a gyermek.

«Érzelmi köre» öt rovatra oszlik. 1. Igazságszeretete. A gyermek igazságszeretetéről veszünk tudomást, ha az minden körülmények közt ragaszkodik a valósághoz, melyet látott, hallott, elkövetett. Ellenkező az eset, amikor mellékes érdekek le tudják téríteni a valóság beismeréséről. Pl. a büntetéstől való félelmében nem vallja be, hogy a zárt elrontotta. 2. Kedélye általában és a hatások alatt. Hasznos munkát végezzünk, ha példákkal örökídjük meg erre vonatkozó észrevételeinket. Ide tartoznak: nyugodtság, jókedvűség, lobbanékonyosság stb. 3. Kötelességtudása. 4. Az életben való boldogulás sokszor függ az egyénnek társaival és feljebbvalóival szemben tanúsított viselkedésétől. Igyekezzünk növendékeink ezen oldalát megismerni és a civakodó, makacs, tiszteletlen viselkedést változtassuk meg. 5. Vallásosság.

Minden fizikai vagy szellemi tevékenység több irányú lelki folyamat eredménye s így többször megtörténik, hogy a gyermek valamely tette 2—3 rovatban is nyomot hagy.

A nyomtatványnak van «Jegyzet» rovata is, hová az általánosabb megjegyzéseket tesszük. Pl. a növendék más iskolába ment, nagyobb büntetésben részesült, a lap vezetője

változott. A nyomtatvány, mely fiuknál és leányoknál egyformán használható, 2 ív finom papirból áll. Egy növendék lapja 6 fillér, 50 darab lap egy védőtáblával 3 korona. Az iskolai hatóságok és patronázs egyesületek kevés költséggel beszerezhetik annyi példányban, ahány növendék van gondozásuk alatt. Később csak az új növendékek részére kell beszerezni, mert egy lap elegendő egy-egy növendék iskolába járása alatt. — Kapható: Gaál Izidor áll. tanítónál, Alsószőlősen. (Nyitra m.)

PEDAGÓGIAI TÖREKVÉSEK

A pedagógia renesszánsza.

Irta: Nagy László.

Az a merész újító szellem, amelynek forгатaga a huszadik századot már az elején magával ragadja s az elmúlt századok intézményeit elsöpréssel fenyegeti, immár fölkereste a tudományok, a szellemi foglalkozások országának legféltreesebb tájkát, a pedagógiai tudományok csendes vidékét is. Oda, ahol eddig papi tudósok, filozófusok a világtól elzártan eszeltek ki nagy pedagógiai elméleteiket, ahol bürokrata pedagógusok cirkalmazták ki a tanítás száraz rendszabályait, minduntalan egy-egy szélroham tör be, amely talán föl-kavarja a megtespedt életet, de a vihar nyomában új élet, új tenyészet támad.

Ma már a pedagógiai életben s tudományokban is minduntalan egy-egy nevezetes újítás, hatalmas reformgondolat szava csendül meg, amelyek hatása alatt új intézmények, célok, módszerek keletkeznek s jelzik a pedagógiának talán nemsokára elkövetkező renesszánsz korszakát. Csak a minap hallottuk Budapesten egy német pedagógus szájából azt a merész gondolatot, hogy az iskolában nem tanulni, hanem dolgozni kell. Az iskola ne szószátyárokat neveljen, hanem képezze ki a cselekvés, a tett embereit, mert az életnek

ezekre van szüksége. Mi, akik ezt hallgattuk s a kézzel fogható bizonyítékokat láttuk, szinte éreztük a régi iskola falainak megrokkadását. Vagy amikor a Gyermektanulmányi Muzeumban nézzük a magyar pedagógusok kiállításait, szinte halljuk merész szövegüket, le kell rombolni az oktatásban az emlékezetnek egyedül való sivar uralmát s adjuk meg a gyermeki alkotó fantáziának, ennek az elhanyagolt, lenézett, lerongyosodott mostohagyermeknek az őt megillető jogait mindenkor s minden időben, a kisdédóvóban, az elemiben s a gimnáziumban, a történelemben, földrajzban s a természetrajzban egyaránt.

Most látogatott meg bennünket a drezdai zenész pedagógus, aki hadat üzent a nevelés és oktatás évszázadok óta túltengő intellektualizmusának, az értelem gögös uralmának s a kedély, a hangulat, az érzélemlát meg meleg otthonává akarja átvarázsolni a nevelő s oktató intézeteket, a középkor óta száműzött zenét nemcsak vissza akarja hozni, hanem azt az összes szabad mozgások éltető elemévé szeretné tenni. Majd feltűnik Budapesten egy magyar pedagógus, aki iskoláját a zárt falak közül a kertbe telepíti. Mintha mondaná Krisztus urunkkal: az én templomom nemcsak Jeruzsálem kupolás csarnokaiban van, hanem ama hegyen is. Az én iskolám maga a szabad, a fenséges természet.

Ne restelljük a fáradságot s nézzünk szét jobban iskolánkban, egyéb meglepő dolgokat is tapasztalhatunk. A tanítókat képző iskolákban a pedagógiai tudományok azon a ponton vannak, hogy teljesen átalakuljon a tanításuk. Egyik budapesti tanítónői iskolánkban nagyszabásuan berendezett lélektani laboratóriumot találunk. Ha megkérdezzük a tanárt, azt feleli, a lélektani laboratórium neki nagyon hasznos intézmény. Ugy tanítja ő a lélektant, miként a fizikus a fizikát, folyton kísérletez. Ő minden lélektani tételét demonstrálja a tanulókon a tanulóknak. S ha tovább kérdezzük, azt feleli, ez így van már nemcsak őnála, hanem tizenkét más magyarországi tanítókat képző intézetben. Ime, egy nagy, hatalmas reform. Megreformálása magának a pedagógiai tudománynak. Megszűnik az iskolai lélektan üresen csengő, szép elmélkedések, körmönfont meghatározások tárháza lenni. A szótudás átalakul pozitív tudássá, a pusztá elmélkedés cselekvéssé, az iskolai elvontság valódi életteljes munkává a legelvontabb

tudományban, a lélektanban is. Ezentúl sem a lélektanban, sem a pedagógiában nem lehet semmit pozitív tények, kísérleti bizonyítás nélkül állítani. Óh, ezekből az intézetekből kikerülő pedagógus nemzedék már egészen másféleképp fog gondolkodni, mint mi, öreg pedagógusok.

S mit szóljunk a «gyermektanulmányról»? Az összes reformok közül az a legsúlyosabb, amely ezt a sajátságos nevű új lógoszt vallja hitelvének. Mert hát nem egyebet akar a gyermektanulmány, mint az iskolai nagyhatalmak, a tantárgyak, tankönyvek, a skolasztikus módszerek, a tanulók sablonos osztályzásának erejét megtörni s az egész iskolai rend alfájává magát a gyermeket tenni. Akarja, hogy szűnjön meg a gyermek a tömegben numerussá alacsonyodni. A gyermektanulmány elismertetni kívánja, hogy a gyermeknek a neveléssel szemben természeti joga van. Joga van ahhoz, hogy a nevelés és oktatás az ő életkorához, egyéni sajátosságaihoz alkalmazkodjék. A gyermektanulmány kötelességévé kívánja tenni a tanítónak, tanárnak, minden pedagógusnak, hogy minden gondjára bízott gyermeknek ismerje a testi és lelki sajátosságait, fejlődését, természeti és társadalmi környezetét, egyszóval egész egyéniségét és pedig nem futólagos és esetleges megfigyelések alapján, hanem rendszeres kísérletekből szerzett pontos adatok révén.

De hát ez a gyermektanulmány százszemű Argus. Kiterjeszti gondjait az orvos, gyógypedagógus, a gyermekbíró kezébe került gyermekekre is s ezekkel szemben fokozott mértékben követeli a gyermek egész egyéniségének, jó tulajdonságainak, végzetes hibáinak s ezek testi és lelki eredetének alapos, exakt ismeretét. E szerencsétlen gyermekekkel gyakran könyörületesen, még gyakrabban hibásan bánik el a társadalom, mert nem ismeri őket. A gyermektanulmány igyekszik e gyermekek elméjének titokzatos rejtekeit föltárni s a társadalomnak és az összes velük bánóknak ítéletét helyes utra vezetni.

De a gyermektanulmány a családi szentélyt is fölkeresi s azt — még szentebbé teszi. Azt tanítja, ismerd meg a gyermekedet s még jobban megszereted. Igen, az a szülő, aki tud gyermeke fejledező lelkében gyönyörködni, az nem érzi a gyermeknevelés terhét. Annak a gyermek nem nyűg, hanem boldogság. Ennek a felfogásnak általánosítása nagy reform.

Gondoljunk csak ezrek és ezrek visszás családi életére! De ne tévedjünk el a szociális utra, maradjunk meg a pedagógia mezején s kérdezzük, hogy van-e valami tennivalója a gyermektanulmánynak a családi nevelésben? Igenis, a gyermektanulmánynak szép ambíciói vannak a családi nevelés reformálásában is. Azt a hibás fölfogást akarja megdönteni, hogy a gyermek kicsinyített felnőtt. A gyermekben keressük a gyermeket s ne a felnőttet. Hirdeti, hogy a gyermek sajátos lelki s testi törvények, ösztönei szerint cselekszik s amit tesz, arra többnyire szüksége van fejlődésének. Ha a homokban játszik, turkál, ha tiszta lábacskaival a pocsolyában tapod, ne lássuk benne a rossz gyermeket, hanem a fejlődni akaró embert. A gyermektanulmány fel kívánja tárni a fejlődés törvényeit, hogy a családi nevelést a hamis utról a helyesre terelje s az egész nevelési rendszert pozitív alapon építse fel.

Igy hasadozik a hajnal s mindezen reformok egyetlen ősforrásból fakadnak, az életből. A társadalom a maga duzzadó életerejét, a természet az ő örök energiáját beleviszi a pedagógiába s annak nehézkes, bémult tagjai kezdenek meg-elevenedni, az érzélem jól eső melegsége s a cselekvés és tett utáni olthatatlan vágy kezdi azokat áthatni. Egyuttal látjuk a láthatár szélén magának a pedagógiai tudomány épületének körvonalait emelkedni a nemesen egyszerű, de üde, napfényes csarnokokkal s könnyed falakkal, amelyek azonban szilárdak, mert a pozitív tudás bázisán épültek.

Az alkottató tanítás.

Irta: Domokos Lászlóné.

Évek óta élénk mozgalom van Németországban az Arbeitsschule (az alkottató vagy munkáltató iskola) eszméje körül. Az egészséges reformeszméket mindenkor támogató Budapest főváros meghívta ennek a mozgalomnak egyik kiváló harcosát, *Seinig Oszkár* charlottenburgi népiskolai igazgatót, az új tanítási módszer ismertetése végett. Mint a Népművelő Társaság vendége, két előadást tartott. Ismertetésének eredménye az

lett, hogy a főváros máris kiküldött hozzá néhány tanítót, akik azonnal meghonosítják iskoláikban a munkáltató módszert.

Régi óhaj: a szemlélés passzív befogadó szerepe helyébe a teremtő cselekvés eredményeit állítani s magán az anyagon nyomással, feszítéssel, formálással, hasítással ismerni meg az anyagi világot. Azért mondom régi elvnek, mert még *Pestalozzi* hangoztatta «Lienhard und Gertrud» IV. részében, hogy a gyermekre elvont tudományt erőszakoló iskola helyébe a munkával tanító iskolát állítsuk. Nálunk először *Gönczy Pál* hangoztatta 1883-ban az Országos Tanítói Képviselői gyűlésen: szükséges az, hogy egész népiskolai tanítás alapja a gyermekek kézi munkája legyen. De csak ezelőtt 27 évvel vált időszerűvé az eszme *Seidel Róbert* (Zürich) röpirataival szociálpedagógiai szempontból. A társadalom érdekében állónak ismerték el, hogy az elvont értelmi oktatás helyébe akaratot és intellektust fejlesztő munka lépjen. Több formában részben már meg is valósult a reformtörekvés. Két kiemelkedő irányzata van.

Az egyik, a régibb felfogás tantárggyá teszi a kéz munkáját. Ebből a felfogásból született meg a *kézimunkatanítás* vagy *slöjd*, mint külön iskolai tárgy (Werkstätten-Unterricht). A mai kor pedagógusának azonban a kézimunka nem tantárgy, hanem a *tanításnak egy módja* (Werkunterricht.) Előbbinek célja az izlés, ügyesség és tevékenységi ösztön fejlesztése. A többi tantárggyal való kapcsolat nélkül, fakultative, külön órákon, műhelyben történik. Ipari, házi, használati tárgyakat, mérték után és komplikált eszközökkel, készítenek. Formai tökély és pontosság a fontos.

Ellenben az alkottató tanítás *közvetlenül* az értelmi nevelést támogatja avval, hogy a tanítás eredményeit világosabbakká teszi, elmélyíti, megerősíti s ellenőrzi. Amit az érzékek felfogtak, azt a kéz rajzolva, agyagot formálva, keménypapírból kivágva vagy fát faragva, tipikus és egyszerűsített alakban (sémákban) reprodukálja. A rendes tanítással kapcsolatos, tehát az osztályban a tanulók egész tömegét egyszerre foglalkoztatja házi eszközök: tollkés, olló, tű segítségével. A munka helyes és célszerű tartalma a fontos. Az aggodalmasan gondos, szép és formás kivitel mellékes, mert gátolja a tanítás céljának gyors elérését. Egészen más ez tehát, mint a *műhelymunka*. Ennél magasabb dolog: *methodikai elv*.

Seinig Oszkár irodalmi és gyakorlati munkásságának törekvése, hogy a felfogásra nem mindenkor alkalmas szem és fül helyett, továbbá az erők, mozgások, formák, színek valóságát visszaadni képtelen nyelv helyébe a nagyrészt visszafejlődött pompás emberi eszközt: a kezet használjuk fel s vonjuk bele a tanító munkájába. Előadásának s fő munkájának címe: *A kéz beszéde*.¹⁾ Ezen előadás szerint a tanítóképzésben nem elégedhetünk meg azzal, hogy a tanítókat kiképezzük a rajztanításra, hanem arra kell őket nevelnünk, hogy mindent rajzolva tanítsanak. Pár kifejező vonással gyorsan felrajzolt ábra a mozdulatlan szemléltető képnél jobban megköti a figyelmet, mert: 1. időben lefolyó szakadatlan változás ujingereket szolgáltat a tudatnak, ami hangulatmozgalmasságot teremt. Ezen inger- és hangulatváltozások megkötik az öntudat energiáját. 2. Mellékes részletekkel (ez képeink hibája) nem szórja szét és nem vonja el a figyelmet a lényegesről.

Minden órán, minden tárggyal kapcsolatosan felhasználható a gyerek aktivitása. Ezzel számol be a gyermek a felfogott és belsőleg megkötött ismeretről. Ez a munkaeredmény egy-egy tanítási órának berekesztője és számadása. Kikérdezés nélkül is így lesz nyilvánvalóvá, hogy mit és hogyan értett meg a gyermek. Seinig iskolájában magam láttam ezt a gyors és radikális beszámolást. Az óra végén negyven gyerek rárakja a katedra emelvényére azon órai munkáját; például táviróját, mótörját (egyiket elhullott vasdarabok, drótok, konfetti-papirtekercs felhasználásával, a másikat talált lópatkó, kötőtű, patentgomb segítségével készíti). Ezeket áramkapcsolással próbálják. Bemutatják a síkmodellben keménypapírból készült lokomotív-dugattyú negyven példányát, esetleg békát agyagból, vagy pl. a gerinces állat sémájának kivágott, patent gombbal mozgathatóvá tett rajzát (belerajzolt csontvázsal). Valamennyi gyermek munkája egyszerre átnézhető és megbíráható. Így számol be, így beszél a kéz.

Fő elve; a munkát időhöz kell kötni. Formai követelmények természetesen nem szerepelhetnek. Itt az értelmi felfogás tisztázásáról van szó. A pillanat kényszere fontos akaratnevelő eszköz. A kellő pillanatban a kellő eszközzel

¹⁾ O. Seinig, *Die redende Hand*, Wunderlich, Leipzig. 1911.

való célszerű cselekvés, friss tetterő, erre törekszik Seinig. A pillanatnak ez a kényszere a belső mozgalmasságot nagy mértékben fokozza és kiemeli a lappangó, nehezen mozduló erőket. Megindul a tervszerű agymunka, a kéz küzdelme az anyaggal, a mozdulatlan anyag alvó energiájának felszabadítása, az eszközök mérlegelése, az alkalmazkodás. Ebben a dacos és harcossá váló erőben nyilvánul Seinig nevelő elve: harcossá, a tömegküzdelemben helytállóvá tegyük a gyermeket.

A fizika tanításával kapcsolatos munkáltatást (technikai készségre nevelést) fejlesztette ki legjobban. A gyerekek maguk gyűjtik az anyagot hozzá. Konzervdoboz, ólompecsét, patkó, kötőtű, staniol, szivardoboz, parafadugó, cérnatekeres, elhasznált rajztömbfedő, gyújtódoboz bevándorolnak az iskolába, a tanulók elrendezik, elrakják a talált nyers anyagot s alkalomadtán szétesztják. Ez a gyűjtés a gyerekek szenvedélye és az értéktelennek látszó javaknak megbecsülésére és felhasználására szoktatja őt. A baromfi lerágott csontvázát is elhozzák otthonról, úgy, hogy valamennyinek teljes csontváz jut a tanuláshoz.

A munkáltató tanítás önállóan és a némettel egyidőben fejlődő formáját nálunk *Úrhegyi* Alajos tanár alkalmazza már évek óta iskolájában. Az eddigi ötletszerű rajzoltatás és formálás helyébe közvetlenül a tárgytanítás szolgálatába helyezett tervszerű alkotó munkát állította. A történelem- és természetrajztanítással kapcsolatos alkotó munkát fejlesztette ki eddig rendszeresen, a színes rajzolás és festés, mint reprodukáló és beszámoló készség, felhasználásával. A Gyermektanulmányi Múzeumban megtekinthetők e tanítói eljárás kitűnő eredményei. Hasonlóképpen a gyermekben lévő aktív eleven erők tervszerű felhasználása nyilvánul *Migray* Józsefnek¹⁾ a fogalmazás tanításával kapcsolatos reformjában. Az alkotó fantáziát bénító tanítói irányítás helyébe a szabad fogalmazás lépjen. A gyermek átéléseiből és egyszerű lényéből kell származnia annak, amit leír. Mindketten intuitív erők kiemelői.

A munkáltatás eszméjének többi magyar kísérletezőjével nem foglalkozhatom e helyen. Valószínű, hogy az élénk és mozgalmas reformtörekvések ezen a téren is meglepő eredményeket fognak termelni.

¹⁾ „A fogalmazás tanításáról“, különlenyomat a Népművelésből. 1908.

KÖNYVISMERTETÉS

Gyermektanulmányi könyvtár. Megjelent könyvtárunk első kötete! A piros, csinos kiállítású kötet *Nógrády László* dr. tollából került ki. Címe: **A gyermek s a játék.** Nem csekély meghatottsággal nézzük a Gyermektanulmányi Könyvtár ezen első kötetét, mert hiszen vele egy szép álmunk valósult meg. Ez arról szól, hogy a gyermeklélek megismerését minél szélesebb körében a társadalomnak akarjuk szolgálni. Könyvtárunk kötetei kemény katonák lesznek, tért fognak szorítani mihamar a könyvpiacra, megnyerik a művelt közönség széles köreinek érdeklődését; ott fognak állni, ahol azon könyveinket tartjuk, melyeket olvasni szeretünk. Nem a magunk dicsőségére óhajtjuk azt, hogy ezen kívánságunk teljesedésbe menjen, hanem a gyermek érdekében.

Felhívjuk lapunk olvasóinak figyelmét könyvtárunk ezen kötetére s szerető gondjukba ajánljuk. A könyv ára tagoknak kötve 5 K. Fűzve 4 K. Nem tagoknak egy-egy koronával drágább. *Nógrády* könyvének tartalmát legközelebbi számunkban bővebben fogjuk ismertetni.

A Gyermektanulmányi Múzeum kiadványai. Első füzet: *A Gyermektanulmányi Múzeum gyűjteményeinek leírása.* Összeállította: *Ballai Károly*, titkár. 4 képpel. *Description des Collections du Musée Pédologique Hongrois.* Rédigé par: *M. Charles Ballai*, Secrétaire. 4 Gravures. Ára 80 fillér. Kapható Ranschburg Gusztáv könyvkereskedésben Budapesten.

A fenti címen a Gyermektanulmányi Múzeum kiadásában új vállalat indult meg, amelyben a Múzeum egyes kollekcióinak irodalmi feldolgozásai fognak időnkint megjelenni. Most jelent meg az első füzet, mely a Múzeum történetét, feladatát, berendezését és az egyes gyűjteménycsoportok részletes leírását tartalmazza. A Gyermektanulmányi Múzeum örvendetes megerősödését mutatja e füzet. Bizonyos mértékben hivatása is van e munkának, az t. i. hogy mind a magyarországi, mind a mindinkább fokozottabb érdeklődést mutató külföldi tudományos körökben bemutassa a Gyermektanulmányi Múzeum realitását és tudományos becsét. Ezt a célt szolgálja a francia fordítás, mely a magyar szöveggel együtt jelent meg.

A Bevezetésben olvassuk a Múzeum egy éves történetét, mely mozgalmasságában és eredményességében más, jóval idősebb intézménynek is dicséretére válnék. Mit a Múzeum feladatának, szervezetiének és a berendezésének ismertetése követ. Itt közlünk néhány adatot. A Gyermektanulmányi Múzeumnak berendezése 40 darab bútorból áll. Annak a 30 nagyobb bútor darabnak az összértéke, mely a Múzeum leltárába tartozik, 5618 K. Ebből 4040 K értékben a főváros készítettett berendezést, a többi 1578 K értékű bútor pedig a Múzeum első berendezése.

A Gyermektanulmányi Múzeumban igen értékes anyag van már is együtt, amelyből nemcsak a gyermektanulmányozó, hanem az etnografus, a pedagógus s a művészetek bizonyos ágaival foglalkozó hecses tanulságokat meríthet. A Múzeum elnöksége különös sulyt helyez arra, hogy a gyűjteményekből gyakorlati hatások is váltódjanak ki. Hogy ezen hatások keletkezését elősegítse, hogy a gyűjtemények minél tanulságosabbak legyenek a szemlélőre, azért minden egyes csoportnál u. n. *mozgó katalógust* alkalmaztak. Ez a mozgó katalógus azonban több a katalógusnál, mert nem az egyes tárgyak száraz leírása, hanem minden gyűjteményt egységes szempontokból, így a *cél*, a *módszer* és az *eredmény* szempontjából röviden, de kimerítően megismerteti a szemlélővel. Sokkal nagyobb eredménnyel látogatjuk majd múzeumainkat, ha ezen «katalógus»-rendszer általánossá lesz. Ilyen módon vannak az egyes osztályok következő gyűjteménycsoportjai ismertetve:

1. *A gyermektanulmányi osztályban:* Párhuzam a primitív agyagmunka és rajz között; A gyermekek természetes színhasználatának fokozatai; A gyermek öncsinálta játékeszközei; Az ember és állat ábrázolás fejlődésének vázlatos bemutatása; A dekoratív művészi tehetség megnyilvánulása a gyermekek ösztönszerű színes rajzaiban.

2. *A néprajzi osztályban:* Analfabéta felnőttek (katonák) és átlag 9 éves gyermekek rajzai párhuzamos csoportok szerint összeállítva.

3. *A pedagógiai osztályban:* Az alkotó munka a tanítás szolgálatában; A kisdud ösztönszerű kézfoglalkoztatása; A rajzoktatás természetszerű módja; Az alkotó munka alkalmazása a női kézimunkában.

4. *Az ipari osztályban:* Az ipari uton előállított játékszerek.

A füzetet, mely a Gyermektanulmányi Múzeumnak tanulságos képét nyújtja, *Martos Ágostné* fordította franciára. Alkalmoszerűen bemutatunk egy-két képet azokból a jól sikerült illusztrációkból, amelyek e füzetet díszítik.

Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik und ihre psychologischen Grundlagen. Irta: *Meumann Ernő* dr. egy. tanár. Második átdolgozott és bővített kiadás. I.

kötet. Leipzig, W. Engelmann, 1911. XIX. 725 l. Ára füzve 9 márka; kötve 10 mk. 25.

Meumann *Vorlesung*-jai 1907-ben jelentek meg első ízben. A hatalmas munka két év alatt teljesen elfogyott, bizonyítván ezzel nemcsak e mű értékét, hanem a kísérleti pedagógia és a gyermektanulmányozás híveinek megsokasodott számát is.

A támadások, melyekben a munka első megjelenésekor részesült, még ma sem maradtak abban, de az első rohamok heveségénél jóval lassúbbak, szerényebbek s valamennyin vagy a csendes visszavonulás vagy az eszme előtt való meghódolás lett úrrá.

S azok, kik a ma pedagógiájának ezt a nagy átalakulását figyelemmel kísérik, okvetlenül észre fogják venni, hogy a régi iskola hívei azért támadták és támadják *Meumann*t és követőit, mert nem értették meg.

A *Herbart-Ziller* követők bálványdöntőgetőket látnak a kísérleti pedagógia munkásaiban. Pedig ez a tudomány egyik irány ellene-szeként sem lép föl, hanem céljául a pedagógiának tapasztalaton nyugvó megalapozását tűzi ki. Talán érzékenységükben bántja meg *Meumann* a mult embereit, de igazságos, tárgyilagos bírálatot gyakorol, midőn kimondja, hogy az eddigi fogalmi és normatív pedagógia híjával van a szilárd alapnak. Csak a «formális fokozatokra» utalok; ez az elmélet olyan tanítási sablont, olyan gépszerűséget vitt be az iskolába, mely — mint ezt ép a kísérleti pedagógia és gyermektanulmány kimutatta, — teljesen ellenkezik a gyermeki elme természetével. A kísérleti pedagógia nem a pozitív eredmények tömegében keresi jelentőségét. A nevelőt képessé akarja tenni arra, hogy pedagógiai tevékenységéről önmagának bármikor számot tudjon adni.

A kísérleti pedagógia tehát a régi pedagógiának ezt a tapasztalati hiányát akarja pótolni. Addig nem állít fel szabályokat, amíg a való tényeit ki nem kutatja. Így hát elsősorban *pedagógiai kutatás*.

Pedagógiai kutatás! Ezen a kifejezésen van a hangsúly. S itt nem térhetek ki az elől, hogy *Meumann*-nak ezt a terminus technikusát ne kíséreljem meg kellően megvilágítani.

A pedagógia, hogy *Messmer* szavával éljek, mint kutató tudomány külön módszerekhez fordul s ezeket tekintve mindenképen új, sajátlagos tudomány. *Tehát a kutatásnak és nem a nevelésnek a módszeréről van szó.* Ez a kísérleti pedagógia. S az *experimentális* szó tisztán a kutatás módjára, módszerére vonatkozik, de nem a pedagógia irányára vagy épenséggel a gyakorlatra.

A tudós munkáját kell *Meumann* könyvében értékelnünk, egy nagy összefoglaló elme kiváló képességeit.

Ezeknek a tudós megállapításoknak gyakorlati alkalmazása más lapra tartozik.

Ha ilyen szempontból forgatjuk *Meumann* művét, minden gondolata termékeny ötletek kiváltója lesz.

Ennek a munkának második kiadása tanúságot tesz arról is, s ezt a szerző maga is kijelenti, hogy a kísérleti gyermektanulmányozás az utóbbi években fáradhatatlanul haladt előre a maga útján. Annyi becses, új anyagot vetett felszínre, hogy *Meumann*t ez a körülmény egymaga is az új, átdolgozandó kiadás sajtó alá rendezésére kényszerítette. S örömmel állapítjuk meg, hogy a gyermektanulmányozás e nagy munkáját magyar tudósok is — *Ranschburg Pál* és *Nagy László* — hatalmas lépéssel vitték előbbre.

Az első kiadás megjelenése óta a legtöbbet a tehetségek tana fejlődött. Az e tárgyról írott dolgozatok eredményeit az új kiadásban mind megtaláljuk. E fejezet bevezetéséül a szellemi tehetségről általában szól. Majd rátér az általános és különös vagy qualitative meghatározott szellemi képességekre; részletesen ír a gyermeki figyelem fejlődéséről: a figyelem folyamatának lényegéről s ezzel kapcsolatosan a voluntarisztikus, emocionális és intellektuális elméletekről. A könyvnek talán legtüzesebb — s ezért kissé hosszúra is nyúlt része — ez a fejezet. A különös (speciális) szellemi folyamatok fejlődése keretében az érzéki észrevevéseket mind sorra veszi. *Cords, König, Lobsien, Nayrac, Roehrich, Sommer, Ziehen* minden új adatát feldolgozza s művének egyik-másik fejezete valósággal egy-egy monográfia erejével hat.

Az első kiadás terjedelmes hetedik felolvasása az új kiadásban két felolvasásra bővült. Az egyik a képzetfolyamatokról és a gyermek nyelvi fejlődéséről szól. *Bergson, Decroly* és *Degand, Ellison, Jensen* és *Lamszus, Lobsien, Lorent, Pelsma, Ranschburg, Stern* újabb munkáit mind ismeri a szerző. Aki jól, gyorsan és biztosan akar tájékozódni e kérdések mai állásáról, annak kitünő útmutatójául szegődik e könyv szerzője. A második felolvasás *Ach, Anton, Freud, Jones, Jung, Isserlin, Lindemann, Messmer, Moll, Nagy, Pfister, Queyrat, Richter, Schultze, Störring, Upson, Volkelt, Wentscher* és sok más szerzőnek e téren mozgó kutatásainak figyelembevételével készült.

Az iskolásgyermeknek az iskolában való munkájáról is nagy irodalom keletkezett 1909 óta; ennek a fontos tárgynak egyetlen mozzanata sem kerüli el a szerző figyelmét. Az idegen nyelvi és matematikai oktatás terén is értékes kutatásokat végeztek azóta.

Ez a nagy anyag az első kiadás két kötetét három kötetre szaporította. A régi kiadás 322 lapja pedig 725 oldalnyira növekedett meg.

Ez a három kötet, mint az új kiadás előszavában olvassuk,

annyira-mennyire elsősíben mint végleges tudományt mutatja be a kísérleti pedagógiát.

A rendszer — a tervezet szerint — ebben a kiadásban nagyobb mint az elsőben. A most megjelent kötet a gyermek fejlődéséről szól, a második a tehetségek tanával és a tanuló munkájával foglalkozik, míg a harmadik kötet didaktikát és egy általános neveléstan elveit igéri.

Az előző kiadással szemben jóval részletesebben ír a szerző a pedagógiai kísérletek módszeréről és technikájáról. A pompás magyarázó képek csak még érthetőbbé teszik a pedagógiai kísérletet. Az egyszerűbbeket a szöveg és képek segítségével könnyen végre is hajthatjuk.

Kár, hogy a gyógypedagógiának oly kevés helyet szentelt a szerző ebben az új kiadásban is. Nem fogadhatjuk el azt a nézetet, hogy az abnormális gyermekek pedagógiája tisztán csak a gyógypedagógust érdekli. Az átmeneti formákra, a gyakoribb abnormitásokra, melyek az iskola padjaiban nap-nap után előfordulnak, okvetlen ki kellett volna térnie. A normalitás és abnormalitás határvonalának a problémája is ebbe a keretbe vágott volna.

Tény, hogy ez a munka a kísérleti pedagógia és a gyermektanulmány alapvető műve.

Meumannak ez a könyve a pedagógia történetében új fejezet megindítója. Ezért is, de nagy gyermektanulmányi értékénél fogva is nemcsak az elolvasást, hanem a tüzetes tanulmányozást is megérdemli.

Vértes O. József dr.

Das Interesse. Eine psychologische Untersuchung mit pädagogischen Nutzenwendungen. Irta: Dr. W. Ostermann. 3. kiadás. Oldenburg u. Leipzig. 1912. Schulzische Hoffbuchhandlung.

Ostermann ezen műve 1895 óta harmadik kiadását érte meg. Az író e — szerinte — kimeríthetetlen témát állandóan tanulmányozva ezen kiadást tetemesen megnagyította. A munkát olvasva, összefoglalónak tetszik első vizsgálásra, mert tényleg a filozófusok és pszichológusok ide vonatkozó tételeinek részletes ismertetését találjuk minden kérdés keretén belül. Ez azonban csak egyik megfigyelésünk, mert másoldalról meg mindenütt az író önálló felfogásának kiemelkedését, alapos kifejtését találjuk.

A munka hat terjedelmes fejezetre oszlik, amelyet azonban két részre is lehet osztani. Az első öt fejezet együtt a *pszichológiai-filozófiai* rész, az utolsó fejezet *pedagógiai*. Az író nem gyermektanulmányi alapon vizsgálja az érdeklődést, hanem általában a felnőtt ember érdeklődésével foglalkozik. Ezzel sem pusztán pszichológiai szempontból; vagyis nem kísérletek, tapasztalati tényekből megállapított lélektani tételek feltárása és bebizonyítása a mű célja, hanem ezek a megállapítások egy alapgondolat számára,

t. i. hogy az érdeklődés hogyan használható fel az emberiség javulására, tökéletesedésére és tökéletesítésére — használtatnak fel. Ezekért nevezhető inkább filozófiai munkának. Alap gondolata teljesen érvényre jut azután a második, a pedagógiai részben, ahol leghatározottabban foglalkozik a «jó ember» kifejlesztésének módjaival és eszközeivel.

A műnek ezen iránya természetszerűleg következik az írónak az érdeklődésről való felfogásából. Nézzük már most Ostermann szerint az érdeklődés teóriáját.

Kiindul a szóból: «*érdeklődés*» s megállapítja a nyelvhasználatból, hogy az érdekel bennünket, ami ránk nézve nem közönyös. Határozottabban: érdekel az, amire bizonyos súlyt, értéket helyezünk. És eljut a végső meghatározáshoz: az *érdeklődés öntudatos értékelés*. Ez az érték azonban az érdeklődést keltő tárgytól el nem vonható tulajdonság, tehát nem abszolút érték, hanem mindig az egyénnek a tárgyhoz való viszonyából keletkezik, vagyis relatív. Ez a viszony pedig úgy áll elő, hogy a tárgy képzete az egyénnek valamely szükségletével kerül szembe, amely ha kielégül, kellemes, emelő hatású az egyénre. Már itt megemlíti, hogy ez a folyamat csak az érzelmi életben történhetik. Ezt a tételt egy terjedelmes fejezetben fejti ki. Az érdeklődés gyökere mindig érzelem. A fejlődés alsóbb fokán meg is marad az érzelemvilágban, magasabb fokon azonban kinől az érzelmekből. T. i. az objektumra ruházott érték emlékezeti képe megmarad s hasonló alkalommal újra érdeklődést kelt. Például egy zenedarab érdekel valakit, mert annak esztétikai szükségletével szembe kerülnek a hallott hangok és kielégítik e szükségletet. Itt érzelem az érdeklődés motivuma. Azonban hasonló alkalommal a már egyszer hallott darab emlékezeti képe felújul s az új esetben az egyén ehhez hasonlót vár. Itt is érzelemből nőtt ki az érdeklődés, de viszonyítás van benne s az előbbivel szemben az író ezt «*értékitelésnek*» nevezi, amelyben a gondolkodásnak is van szerepe.

Az érdeklődést több szempont szerint osztályozza. Megkülönböztet *pozitív* és *negatív* érdeklődést. Előbbit a tárgynak az egyénhez való kellemes viszonya idézi elő, negatív érdeklődést pedig a tárgynak az egyénre nézve kellemetlen, rossz tulajdonságai válnak ki. A kettő közötti állapotot nevezzük közönyösnek. A pozitív érdeklődés emeli az akaratot, negatív érdeklődés ellenakaratot vált ki, a közönyös állapotnak nincs hatása az akaratra. Megkülönböztet még *érzéki* és *szellemi* érdeklődést, aszerint, amint az objektum külső tulajdonságai vagy szellemi tartalma keltették fel. Herbart nyomán még *közvetett* és *közvetlen* érdeklődést különböztet meg. Például a tudomány iránti érdeklődés közvetlen, ha maguknak a kutatásoknak, eredményeknek értékeléséből származik. Közvetett pedig akkor, ha ezeknek megismerése egyéni, önző célok alapjául szolgál. A könyv lélektani részében részletesen foglalkozik az érdeklődésnek az egyes értelmi működésekre való hatásával,

így a figyelemre, emlékezetre, reprodukáló képességre, asszociációkra, képzeletre, tudattartalomra és főleg az akaratra, mint amelyek fő indítóoka az érdeklődés. Ezt a gondolatot tovább vezet s erkölcsi következtetéseket von le. Az akarat motívuma az érdeklődés, ez pedig mindig érzelemre: kedvre, vagy kedvetlenségre vezethető vissza. Valószínű, hogy minden törekvésünk odairányul, hogy kedvünk legyen és a kedvetlenséget kerüljük. Tehát az ember minden cselekvése önző s nincs morál. (?) A filozófusok ide vonatkozó tételeinek fejtegetésén s különösen Kant részletezésén át eljut egy tételhez, hogy nagy különbség van az akarat indítóoka és célja között s e kettő egymástól teljesen független. Az érdeklődés tulajdonképen az akarat szabadságának motívuma.

Az első rész olvasása után nem látszik igazoltnak a pedagógiai rész megírása. És pedig azért, mert az első rész teljesen a felnőtt ember érdeklődéséről szól. A felnőtt ember lelki életére alkalmazott tételek pedig, mint azt a gyermektanulmányi eredmények számos esetben igazolják, nem ruházhatók, nem érvényesek a gyermek lelki életére, mert a gyermek nem a felnőtt kicsinyített mása, hanem önálló egyén. Ezen gondolatok nyomán feltámadt kétségeink azonban eloszlanak e rész elolvasása után. A modern pedagógusok által ismert és hirdetett igazságokat, iskola-reformokat s különösen a *«jó ember»* kifejllesztésének módját és eszközeinek ismertetését tartalmazza ez a rész.

Kiterjed az író minden körülményre, a legkisebb pedagógiai eljárásra is s számos gyakorlati utasítást ad a tanítóknak.

Meggyőző igazságait számos szép idézettel tarkítva adja elő, úgy hogy a tanulságokban gazdag könyv mindvégig kellemes olvasmány is.

Bors Jolán, tanítónő Budapesten.

Mathematika és iskolaegészségügy. (Wm. H. Burnham, Th. D., Clark University: *Arithmetic and school hygiene*. The Pedagogical Seminary, 1911, 1.) Burnham, aki az amerikai Clark-egyetemen az iskolaegészségügyet képviseli, joggal szólal fel e cikkében az iskolaegészségügy és az ifjúság egészsége érdekében a matematikai órák túlságosan nagy száma miatt. Kifejti egészen helyesen, hogy ennek hagyományos oka a szám ősi, misztikus tisztelete Pythagorastól kezdve az egész közép- és újkoron át. Később is egész kultusza van a matematikának, hogy a legszilárdabb tudomány, «minden tünékeny, a grammatika szabályai eltűnnek, csak a matematika van sziklára építve.» (Eugene Wood: «Back Home» tanulmányá-

ban.) «Mutass egy embert, aki mint fiu az iskolában kivált a matematikából és rámutathatok, mint hasznos polgárra, kiváló saját ügyeiben és a többiek vezetője; s mutasd meg nekem azt, aki mint fiu a grammatikát kedvelte, aki főleg olvasott, szépen írt, és rámutatok mint álmodozóra, érzelgőre, oly emberre, aki másokért dolgozik.» (Ugyanott.)

Ezzel szemben *Sturges dr.* vizsgálata Londonban kimutatta, hogy épp a matematikai nehéz órák sokszor okoznak gyengébb gyermekeknél idegességet, choreát, sőt endocarditist. *Stone* kutatásai meg kimutatták, hogy az eredmény a matematikában nem függ az óraszámától, kisebb óraszám mellett is jobb eredményt talált. Sokaknál abnormális kapcsolatokat hagy hátra, mint *Triplett dr.* megfigyelései mutatják, ami egészen a sajátos arithmomániáig fokozódhatik. Ez tehát a képzetkészlet abnormális, beteges elfajulása. Ez az arithmománia ugyanis megakadályozza a képzetkészletben a fejlődést más irányban, csak számviszonyok és mennyiségképzetek töltik meg az elmét az oki és minőségi viszonyok kizárásával. S tudjuk, amint magam is rámutattam másutt, hogy a képzetkészlet megbetegedése épp egyes képzetek felülkerekedésében és a más irányú fejlődés megakadályozásában áll. Így az illető mindent csak matematikai oldalról tekint, mindent meg akar számlálni, amit lát, így a messzeirő oszlopokat, az útszéli fákat. Némelyik izommozgásait számlálja, vagy a kövezet köveit. Már ez nagy zavara a képzetmechanizmusnak, de *Triplett dr.* szerint csirája lehet neurozisoknak, gócai lehetnek beteges fejlődésnek. A matematikai kiválóság sokszor feltűnő hátramaradottsággal jár egyéb irányban.

Patrick tanár és mások amellet nyilatkoztak, hogy a matematika tanítását nem kell elkezdeni a tizedik életév előtt. Kísérletileg bebizonyult, hogy ez előnyös. *Patrick* tanár szerint: «A matematika minden formájában felette hozzá nem illő tárgy a gyermekelméhez. Nem valóságos tárgyakról szól, hanem elvonásokról. Ha valóságos tárgyakra vonatkozik is, nem magukat a tárgyakat illeti, hanem egymás közt való viszonyaikat. Magával vonja az egybevetést, elemzést, elvonást. Dúsabb kifejlődését követeli a kapcsoló pályáknak, kötegeknek az agy-féltekékben. A furcsa számalak sok gyermeknél ez időszakban azt a szükségét mutatja, melyet a gyermek érez valahogy testi alakot adni ez elvonásoknak, amelyeket kénytelen megtanulni.»

Valóságos logikai tanítás sokszor a matematika. Nemcsak nagyrészt tényleg logika a matematika, hanem a tanítók rendszeren nagyon szeretnek logikázni a matematikában, logikai, elvont tétellel tesznek sok természettől egyszerű dolgot. A gyermek pedig

addig nem okoskodhatik, míg nincs elég valóságos tapasztalata. Korai elvont gondolkodás, mint *Meumann* kimutatta, az értelem gyengeségét jelenti. *Young* tanár szerint a matematika érdeme csupán az, hogy «egyszerűsíti a legtipikusabban, világosabban és egyszerűbben a gondolkodás bizonyos módjait, amelyek mindenkinek nagyon fontosak». Mindehhez azonban kellő sok tapasztalat kell. Így a matematika tanításának életév szerint való kezdetét épp a gyermek logikai gondolkodásának kifejlődése határozza meg, mikor már ugyanis a gyermek elég gazdag tapasztalattal rendelkezik az általánosításokhoz. Ezt pedig a tizedik életév előtt nem remélhetjük normális viszonyok közt. Egyéni kivételek itt is lehetnek.

A matematikai iskolakönyvek is sokat logikáznak, nagyon elvontak, mint *Walker* kimutatta. Nagyon nehéz a gyermek felfogásának. Egész rakás feladat olyan, hogy csak a felnőtt oldhatja meg tiszta okoskodó fővel s a gyermekek képességét felülmulják.

Steuer szerint a matematikai oktatást sürgősen át kell alakítani: egyszerűsíteni kell. Felfoghatatlan képlet-lom nehezíti meg, amit sohasem használ a gyakorlat. «Először a lényegest, azután a szórakoztatót, a hasznost» — ez *Steuer* elve.

Végre a matematikai tanítás módszerében is tartsa szem előtt az oktató az elme egészségét. Az elmeegészségügy követeli az ideges, zavarba jött vagy abnormális szokásokat felvett s fejlődésében elakadt gyermek tekintetbe vételét. A matematikai oktatás megítélésénél nemcsak a pontosságot, hanem a gondolkodásmódot, a fejlődésbeli nyereséget is kell nézni.

A gyakorlatok inkább az elmebeli üdülés és szórakozás forrásai legyenek.

A dolgok helyes megítélését itt is a matematikai folyamatok pszichológiájának kísérleti vizsgálata fogja megadni. Álljon itt néhány kísérleti eredmény.

Lessing dr. szerint kétféle típusa van a gyermekeknek: az introspektívek, ezek szeretik a matematikát, a spekulációt és az extrospektívek, akik meg a természetet, növény- és ásványgyűjtést, állatok megfigyelését szeretik.

Ranschburg kimutatta kísérleteivel, hogy a kivonásra fordított idő az elmetehetségre jellemző. Gyöngelméjükénél kétszerannyi.

Brown kísérletileg kimutatta a matematika tanításánál az alsó fokon a drill hasznát.

Végeredménye *Burnham*-nak, hogy a tizedik életév előtt nem kell elkezdni a matematikát. Önként, a valóságos viszonyokból fejlődjenek ki a tanulóknak a matematikai ismeretek. Ügyelni kell az elme egészségére. Logikázás csak akkor lehet, mikor a gyermeknek már gazdag tapasztalata van az általánosításokhoz. Ideges gyermekekre külön figyelem fordítandó.

Pekri Pekár Károly dr.

GYERMEK TANULMÁNYI MOZGALMAK

Uj rovat. Több oldalról s többször hangoztatott óhajtnak kívánunk eleget tenni akkor, amikor «Pedagógiai Törekvések» cím alatt közlőnyünkben új rovatot nyitunk. Ezen rovatunkban az újabb pedagógiai irányokról, törekvésekről fogjuk olvasó közönségünket tájékoztatni. Ezen rovat megnyitásával korántsem akarunk a gyermeklélektani alapról távozni, hanem a gyakorlati irány felé közeledni. Az újabb törekvések közül tehát csak azokat említjük meg, amelyek a gyermektanulmánnyal összekapcsolhatók. A rovat vezetésére jeles pedagógiai írónk, **Domokos Lászlóné**, a szegedi Gyermektanulmányi Társaság titkára vállalkozott.

Első Országos Gyermektanulmányi Kongresszus. A jövő évre tervezett első országos kongresszusnak előkészítő bizottsága már háromszor gyűlt össze. Első ülését október 9-én tartotta Nagy László elnöklésével. Elnök az ülés megnyitása után javasolja, hogy a bizottság magát munkástagokkal egészítse ki, előterjeszti az általa javasolt új tagokat. Bizottság megválasztja az előterjesztetteket. Az új tagok a következők: Demjén Géza dr., Éltés Mátyás, Györgyi Kálmán, Herodek Károly, Imre Sándor dr., Istenes Károly, Mosdóssy Imre, Székely György dr., Kepes Ilona dr., Klis Lajos, Sziklás Adolf, Adler Simon, Szidon G. Károly, F. Sándor Domokos, Kriegs Au Emil, Stelly Gizella, Halász Sarolta, Fűrj Pál, Dániel Jenőné, Gerő Katalin, Ruffy Pál, Angyal Pál dr., Bexheft Ármin dr., Dósainé Révész Margit dr., Ozoray Frigyes dr., Urhegyi Alajos, Wagner János, Kallós Ede dr., Lázár Szilárd dr., Kertész Manó dr., Nagy Antónia, Bors Jolán, Ferencz Ella.

Az előkészítő bizottság második ülése, kibővülve új tagokkal, először is megalakítja a tisztikart. Az előkészítő bizottság alelnökeivé megválasztották *Mosdóssy Imre*, kir. tanfelügyelőt, *Bardócz Pál*, fővárosi szakfelügyelőt, *Martos Ágostné*, fővárosi polgári isk. tanítónőt. Titkárokká lettek: *Ballai Károly*, *Gyulai Aladár*, *Répay Dániel*, *Fűrj Pál*, *Gröber Vilma*, *Nemes Lipót*. Pénztáros: *Perényi József dr.* Jegyzők: *Bors Jolán*, *Ferencz Ella*. Az előkészítő bizottságnak a választmány által kiküldött elnöke: *Nagy László*.

Ezután a kongresszus idejét állapítják meg. Bizottság elfogadja elnök javaslatát, mely szerint a kongresszus 1913. március 17. és 18-án, húsvét nagyhetében lesz.

Elnök áttér most az ülés tulajdonképeni tárgyára, a kongresszuson előadandó tételekre. Kifejti, hogy a főtételeket, a gyermektanulmányozás határkérdéseit és a többi tudománnyal való összefüggését tárgyaló előadások képezzék. A szakelőadásokban azok a legaktuálisabb kérdések tárgyalandók, melyeket a gyermektanulmányozás hozott felszínre a pedagógiában.

Répay Dániel titkár a kongresszussal kapcsolatban rendezendő pszichológiai eszközkiállításról referál. A bizottság ajánlata a kiállítás nagy mértékben kibővül, bemutatja a legújabb pedagógiai törekvések eredményeit, erkölcsi és művészi oktatását, gyermekalkotásokat. Bizottság megbízza végül a tisztikart, hogy a kongresszus tervezetét készítse el.

Október 24-én tartotta az előkészítő bizottság harmadik ülését, melyen a kongresszus ügye már teljesen tisztázódott. Nagy László elnök felolvassa a kongresszus tervezetét, mely szerint az előadások három főcsoportra vannak osztva. Első főcsoport: *főtételek*: 1. Gyermektanulmány és pedagógia. 2. Gyermektanulmány és orvosi tudomány. 3. Gyermektanulmány és igazságszolgáltatás. 4. Gyermektanulmány és gyermekvédelem.

Második főcsoport. *Szakelőadások*, három fejezetre osztva: I. *A gyermek individualitása és az individuális nevelés*. Előadások: 1. Az egyéni oktatás rendszerei az iskolában. 2. Egyéni jellemlapok az iskolában. 3. A tanítók osztályozása. 4. A tanulók orvosi vizsgálata. 5. A kisegítő iskolák. 6. Az ideges gyermekek iskolái.

II. *Az alkotó munka az iskolai nevelésben és oktatásban*. Előadások: 1. Az alkotó munka pszichológiája. 2. Az alkotó munka és a társadalom. 3. Az alkotó munka oktatástana. 4. A kisdetek alaki foglalkoztatása.

III. *A gyermekek erkölcsi világa*. Előadások: 1. A gyermek erkölcsi élete. 2. Gyermektanulmány és gyermekirodalom. 3. A gyermek erkölcsi elzüllésének okai: a) Élettani s lélektani szempontból. b) Az elzüllés külső okai. Harmadik főcsoport: *Demonstrációk*.

Bizottság a tervezetet teljes egészében elfogadta és az elnök javaslata alapján kijelölte minden kérdés előadóját, kik az előadás megtartására felkéretnek.

A kiállítás teljesen a kongresszushoz kapcsolódik, az ott megtárgyalt kérdéseket demonstrálja. A következő csoportokra oszlik: 1. Pszichológiai eszközkiállítás. 2. A tanulók orvosi vizsgálatára vonatkozó eszközök kiállítása. 3. Gyermekmunka és rajzkiállítás: az irányzatok feltüntetése az alkotó munka keretében. 4. Gyermekirodalom és képeskönyvek kiállítása fejlődéstani szempontból. 5. A modern nevelő iskolák bemutatása fényképekben.

Bizottság a kiállítás tervezetét elfogadta. A kiállítás rendezésének nagy munkájához külön kiállítási bizottság választott, melynek elnökévé *Nógrády László dr.*-t kérték fel. Alelnök: *Györgyi Kálmán*, Titkár: *Ballai Károly*. Tagok: Répay Dániel, Stelly Gizella, Urhegyi Alajos, Fetterné Farkas Irén, Biró Sándor, Gyulai Aladár, Dániel Jenőné, Szlányi Lajosné, Kriegs Au Emil, Nemes Lipót, Zadák Ilona, Halász Sarolta, Martin Gyula, Nádai Pál.

Gyermektanulmányi fiókkör Szombathelyen. A Dunántúl egyik legnagyobb kultur-gócpontján, a szombathelyi társadalomban mozgalom indult meg az iránt, hogy Társaságunk fiókkörét megalakítsák. A mozgalom megindításában, az eszme népszerűsítésében az oroslánrész *Nemes Lipót*, fővárosi tanítóé, ki Társaságunk támogatásával élénk munkásságot fejtett ki ez ügy érdekében. Sikerült Vasvármegye kulturális életének számos tényezőjét megnyernie s Vas megyének talán legagilisabb férfia, *Gerlits Sándor* árvaházi igazgató s a *Gyermekvédelem* szerkesztője támogatásával az eszme biztos révbe jut. Mint értesülünk, a megalakulást ez évi november hó elejére tűzték ki. Őszintén örülünk, hogy ezen érdemes férfiak segítségével sikerülni fog a Dunántúl egy másik kulturális középpontjában eszméink magvait elültetni s a legjobb kilátásokat táplálhatjuk, hogy ezen legifjabb fiókkörünk igaz munkás szerve lesz Társaságunknak. A megalakulásról annak idején részletesen megemlékezünk.

Országos gyermektanulmányi propaganda. Társaságunk egyik törekvése, hogy a gyermektanulmányozást s a gyermekek iránti szeretetet az egész országban népszerűsítse. Ez évben az eszméink megvalósítása érdekében szükséges propagandát nagyobb mértékben vettük programunkba. Ily irányú munkásságunkat már meg is kezdtük. Ugyanis a *«Magyarországi Tudósító»* könyvatos szerkesztője, *Harmat Jenő*, volt szives lapjában két cikknek helyet adni. Az egyik a gyermektanulmányozás fontosságáról, a másik társaságunk működéséről és munkaköréről szólt.

A vidék érdeklődését mi sem bizonyítja jobban, minthogy sorra veszik át leginkább vezércikknek a gyermektanulmányozásról szóló cikkeket. Örvedetesen konstatáljuk, hogy a vidéki társadalom lapjai lelkesen karolnak fel minden olyan eszmét, melyek a gyermekek érdekében indulnak meg.

A *«Brassói Hírlap»* lelkesen buzdította az ottani intelligenciát fiókkör alakítására. Mi igazán örvedenénk, ha e fontos határszéli városban a gyermektanulmányozásnak otthont teremthetnénk. Kívánjuk, hogy a szerkesztőségéből megindult mozgalom sikerre vezessen.

Ezideig a következő lapok vették át cikkeinket: Dobsina és Vidéke, Félegyházi Közlöny, Kisbér és vidéke, Radna, Lippa, Karczagi Hirlap, Hegyalja, Kassai Közlöny, Hódság és Vidéke, Nagykálló és Vidéke, Sárrét, Eörség, Brassói Lapok, Székelyudvarhely, Zsibóvidéki Hirlap, Nagylaki Hirlap, Tabi Ujság, Battonyai Ujság, Bácska, Versecz és Vidéke, Bácsalmási Járás, Felvidéki Hirlap, Csallóköz, Csurgó és Vidéke, Délbaranya, Hátszeg és Vidéke, Marosludas és Vidéke, Nógrád, Mezőcsáti Ujság, Nagykőrös és Vidéke, Pápai Lapok, Rákosvidéki Hirlap, Zentai Közlöny, Érsekújvár, Garamvidék, Vác és Vidéke, Szörénység. Bizonyára több olyan lap is helyet adott cikkeinknek, melyekről nincs tudomásunk.

Fogadják e lapok az ügy lelkes fölkarolásáért hálás köszönetünket.

Mindkét lelkes hangú és a gyermektanulmányi társaság működését teljesen megvilágító cikket társaságunk buzgó tagja, közlőnyünk jeles tollú munkatársa, *Nemes Lipót*, fővárosi tanító írta.

Gyermekjátékok és népmisztériumok gyűjtése. A közel multban nagyon fontos mozgalmat indított meg Társaságunk, amelynek célja a gyermekek ősjátékainak és a népmisztériumok maradványainak összegyűjtése. A gyűjtés vezetésére Társaságunk elnöksége *Eötvös K. Lajos* ny. kir. tanfelügyelőt, a Füzetes Vállalat szerkesztőjét kérte fel, kit mind erkölcsileg, mind anyagilag a közoktatásügyi kormány is támogat. A gyűjtés közvetítését a *Néptanítók Lapja* vállalta, amely a Kiss Áron-féle gyűjtés és legutóbb Sebestyén Gyula dr. hasonló irányú munkájának is eredményes közvetítője volt, mert ezen a téren a tanárok, tanítók és kisedednevelők tehetnek sokat.

Eötvös K. Lajos a *Néptanítók Lapja* ez évi 34. számában (aug. 22.) egy hosszabb cikkben ismerteti gyűjtésének célját, jelentőségét s ugyanott az alább közölt kérelemmel fordult hazai pedagógusainkhoz, mely kérelmet tagtársaink és olvasóink támogató figyelmébe ajánljuk.

Kérelem. A *Néptanítók Lapja* f. é. 34. számában «*A gyermekjátékok és a népmisztériumok*» címmel közölt cikkemre és a szerkesztőség szíves ajánlására való hivatkozással tiszteletteljesen fölkérem a tanár és tanító urakat, tanítónőket és kisededóvónőket, hogy a lakhelyükön ismeretes *népmisztériumokat, regös énekeket, ősi gyermekjátékokat*, vagy azok és ezek fenmaradt töredékeit avagy megállapítható változatait a cikkemben fölsorolt részletességgel összegyűjteni, tüzetesen leírni, hangjegyekkel, esetleg a játékok személyeinek és eszközeinek rajzával, fényképével kiegészíteni és hozzám lehetőleg egy hónap alatt beküldeni méltóztassanak. Ha

a környéken többfelé hasonló módon és szöveggel él a leirt népmisztérium vagy ősi gyermekjáték, arra, valamint az esetleges változatokra figyelmet föl hívni sziveskedjenek. A könnyen megszereshető *jelmez- vagy eszközdarabokat*, mint a primitív népművészetnek és ösztönszerű gyermekmunkának produktumait is, a Gyermektanulmányi Múzeum számára hozzám juttatni legyenek jók. Végre az iránt javaslatukat is kérem, ha indokoltnak látszanék, fonográf-felvételek, esetleg egy-egy teljes és jól előadott népmisztériumról vagy ősi gyermekjátékról filmfölvétel eszközlése felől a központból intézkedés történhessék.

Budapest, V., Pozsonyi-ut 4/c., 1912. augusztus 22.

Eötvös K. Lajos.

A mese hatása a gyermekre. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság központi adatgyűjtő szakosztálya október 12-én ülést tartott, melynek tárgyalását *Nógrády* László dr., a szakosztály elnök, vezette. Tárgya azon adatgyűjtés megbeszélése volt, melyet *«A mese hatása a gyermekre»* címen indít a Magyar Gyermektanulmányi Társaság. *Nógrády* László dr. ismertette ezen adatgyűjtés célját és fontosságát és ismételten rámutatott arra, hogy szubjektív adatok, tehát a gyermek megkérdezése nélkül semmiféle gyermeklélektani kérdésben megbízható eredményre nem juthatunk, viszont az adatgyűjtő módszer helyességét újabban a gyermek játékáról szóló adatgyűjtés eredményes feldolgozása is bizonyítja. Ezután az adatgyűjtés kérdőívét ismertette az előadó. A kérdések két csoportra vannak osztva, az első csoport a 3—9 éves gyermekeknek szól, a második csoport kérdéseire pedig a 9—20 éves gyermekek felelnek.

Eötvös K. L. a népmese nagy jellemképző erejét ajánlja a szakosztály figyelmébe. *Szász Irén* ismerteti az ő kísérleti módszerét, mellyel azt lehet kutatni, hogy a nép-, tündér- és társadalmi mese közül melyik tetszik legjobban a gyermeknek. Az adatgyűjtés kérdőívében ezt a módszert is ismertetjük.

Reméljük, hogy ezen adatgyűjtéssel ismét becses eredmények birtokába jutunk.

A gyermektanulmányozás méltatása. *Halmos Andor* kir. segédtanfelügyelő Lőcsén előadást tartott a gyermektanulmányozásról. Az egész világon folyó gyermektanulmányozást főképpen gyakorlati hasznú eredményeiben ismertette az előadó. Ilyen eredmény az iskolai nevelésben pl. az iskolaorvosi intézmény, az orvos és pedagógus párhuzamos munkája. Továbbá az a törekvés, hogy az iskolai élet a gyermek testi és szellemi fejlődésével összhangzásba hozassék. Az érzékszervek, különösen a látás megóvásával kapcsó-

latban Dr. Truc tanárnak az iskola építésére és berendezésére vonatkozó szabályait ismertette. Kimutatta a kapcsolatot a gyermektanulmányozás és igazságszolgáltatás közt, mint amely nagy fontosságú a gyermek tanuvalloásánál.

A gyermekek egyes képességei kifejlődésének kutatására a naponkinti megfigyelést s ezzel kapcsolatosan történő naplővezetést ajánlotta hallgatóinak figyelmébe. Egyszersmind az eddigi kutatások eredményeiből a felfogó képesség, a fogalmak, különböző szó- és számképzetek kialakulásának idejét és menetét ismertette. Örömmel értesülünk, hogy ilyen naplőszerű ismertetés a gyermek képességeinek kifejlődéséről, *Hajnóczy R. József kir. tanfelügyelő úrtól «Babánk első életrajza»* címen sajtó alatt van. A gyermektanulmányozás hatalmas irodalma ismét egy megfigyelésekben gazdag művel szaporodik.

A kisednevelés új iránya. A Kisednevelők Országos Egyesületének csongrádmegyei köre folyó évi október hó 13-án Szegeden a belvárosi óvódában tartotta meg tisztújító közgyűlését. A közgyűlés első tárgya *Forgách Julia* karlovai községi óvónő a «Kisednevelés új iránya» című szabad-előadása volt. Előadó a szorosán vett kisednevelés s az általános gyermeknevelés új irányát a *gyermektanulmányozás alapján álló egyéni nevelésben látja*. Az egyéni nevelést akként óhajtja megvalósítani, hogy a gyermek a lehetőség szerint minél több szabadságot élvezzen; mert csakis a szabadság teszi a gyermeket elfogulatlaná, közlékennyé, a szabadság tudata és hatása következtében nyilvánul meg a gyermek egyénisége a maga természetességében. Engedjük tehát a gyermekeket szabadon mozogni, cselekedni, mert csak így figyelhetjük meg lelki életük megnyilvánulását, így tanulmányozhatjuk egyéniségük fejlődését. Ha megfigyeltük a gyermek szabad elhatározásából folyó, tehát minden külső presszió nélküli cselekedetét s azt, mint okozatot fogjuk föl, egy kis következtetéssel rájövünk az okozat okára, vagyis a gyermek cselekedetének lélektani rugójára. Nekünk ismernünk kell a gyermeket, ha nevelni akarjuk, azért is a nevelésnek elengedhetetlen föl-tétele a gyermektanulmányozás. Amiként nincs két teljesen egyenlő arc, éppen úgy nincs két teljesen egyenlő egyéniség sem. És amiként nem lehet a különböző szilárdságú tárgyakat egy és ugyanazon szerszámmal megmunkálni, azonképen nem lehet a különböző egyéniségű gyermekeket egyforma nevelési módszer szerint nevelni. Ha megfigyeljük a gyermeket, ha megismerjük egyéniségét, tudni fogjuk miként kell vele bánni; mert minden gyermek önmagában hordja a nevelés módszerét és a nevelő kötelessége ennek a módszernek a tanulmányozása.

Az egyéni nevelés célja az a valóban eszményi törekvés, hogy a gyermekek a nevelés által önálló egyéniséggé fejlődjenek, hogy nevelés címen ne húzzanak rájuk afféle lelki uniformist, ne gyömszőljük formákba, ne nivelláljuk átlagalakká, hanem engedjük őket fejlődni a saját velükszületett egyéniségük szerint és csak arra ügyeljünk, hogy jó tulajdonságaik akadály nélkül fejlődjenek, a nem jók pedig megfelelő ellensúlyozással neutralizáltassanak.

Az egyéni nevelés feladata, hogy a gyermek megszokja az őszinteséget, a közlékenységet és ebben a tekintetben is legyen figyelemmel a nevelő arra, hogy a gyermek szabadsága ne legyen korlátozva, mert a szigorúság alattomossá, hazudozóvá teszi a gyermeket. A szabadság és az egyéni nevelés szoktatja rá a gyermeket az önfegyelmzésre és az öntevékenységre. Aki ezt megszokja gyermekkorában, az felnőttkorában sem lesz se fegyelmezetlen, se pedig éhhetetlen. Ellenben az olyan gyermek, aki megszokja, hogy helyette más gondolkodik, ha felnőtt, akkor sem képes nélkülözni azt a szellemi pórázon való vezetést és önmagára utalva gyámoltalan, éhhetetlen lesz; s minél gyámoltalanabb valaki, annál fegyelmezetlenebb.

Az előadást mindvégig feszült figyelemmel hallgatta a közönség s az előadót meleg ovációban részesítette. *Székely Gáborné* elnök azon óhaját fejezte ki, bárcsak minél előbb eljönne az az idő, hogy az egyéni nevelés érvényesülne a gyermeknevelés minden ágában.

Második előadó *Vitanyi Istvánné* hódmezővásárhelyi óvónő volt, aki az óvodai szakfelügyelet fontosságáról értekezett. Rámutatott arra a visszás helyzetre, hogy a minden óvodai szakismeretet nélkülöző tanítók felügyelete alá vannak helyezve az óvodák. Az ilyen felületes felügyelet pedig felületes munkát eredményez. Az óvodai nevelés eredményessé tétele egyenesen megköveteli, hogy az óvodákra való felügyelettel kiváló szaktudással bíró óvónő bizsak meg.

Iskolaköteles nyomorék gyermekek gyógytornája. Ilyen című előadást tartott dr. *Pető János* az orvosok és természetbúvárok veszprémi vándorgyűlésén. Elsősorban felhívja a hallgatóság figyelmét a nagyszámban levő nyomorék gyermekekre. Annak az okát, hogy a nyomorék gyermekek ily nagyszámban vannak, a hatóságok szükkeblűségében látja, mert nem elegendő, hogy menhelyeket építenek, hanem még más módon is kell a bajon segíteni. Az előadó már egy évtizeddel ezelőtt javasolta, hogy állítsanak a városok olyan tornacsarnokokat, hol a nyomorék gyerekek nekik megfelelő gyógytornagyakorlatokon részt vehetnek. Egy ilyen tornacsarnok felszerelése csak 300 koronába kerülne.

Minden bizonnyal nagy eredményt lehetne ily módon elérni, mert a torna a leghatalmasabb gyógyeszköz a nyomorék gyermekek számára. Annál is inkább rászorulnak ezek a szerencsétlenek a gyógytornára, mert a rendes iskolai torna alól fel vannak mentve. Az előadó javasolja, hogy egyelőre legalább egy kísérleti gyógytanfolyamot állítsanak fel a hatóságok és hiszi, hogy egy év lefolyása alatt oly eredményt fognak elérni, mely a gyógytorna szükségét igazolni fogja. Az előadó hatásos érvelését a nagy társadalomhoz intézett kérésével végezte, amennyiben kérte, hogy működjenek közre e szerencsétlen gyermekek érdekében, kik úgy vannak az utcasarokra kivette, mint hajdanában a spártai nyomorékok a Tajgetosz hegyére.

A legnagyobb mértékben méltányoljuk a jeles orvos indítványát, mert valóban szánandó látványt nyújtanak e kis nyomorék szerencsétlenek, kiket a mostoha sors torzzá alkotott. Szerencsétlenségük nemcsak testüket sújtja, hanem lelkükre is nagy hatással van. Meg vagyunk arról győződve, hogy a gyógytorna nemcsak testüket tenné egészségessé, hanem lelküket is. A legjobb lélekkel ajánljuk az érdekelt körök figyelmébe Pető dr. indítványát.

Gardé Sándor.

A tanulók osztályozása. A központi *pedagógiai szakosztály* ez évi október hó 5-én tartotta a szünet után az első felolvasó ülését. Az ülésen *Kemény Gábor dr.*, tordai főgimnáziumi tanár adta elő az *osztályozás eltörléséről* írt dolgozatát. Az előadó széles alapon, 300-nál több tanulótól szerzett adat felhasználásával, helyel-közzel új szempontokból tárgyalta az osztályozás problémáját. A nagy figyelemmel hallgatott előadásnak az volt a konkluziója, hogy faji, lélektani, didaktikai szempontokból el kell törölni a tanulók osztályozásának jelenleg alkalmazott módját, mely még a relativ igazságot sem szolgálja. Az előadás végeztével az elnöklő *Weszely Ödön dr.* egyetemi mtanár, főigazgató megnyitotta a vitát. Elsőnek *Biró Samu*, elemi iskolai igazgató, szólott hozzá. A népoktatásról szóló törvény előírja, hogy az elemi iskola a gyermekeket a szükséges elemi ismeretekre, gyakorlati készségekre oktassa és jó erkölcsre nevelje. Erre a fokra kivétel nélkül minden normális gyermeket el *kell* vinni. Tehát teljesen illogikus az elemi iskolában az osztályozás. Ha a középiskolában nincsen értelme az osztályozásnak, akkor ez, t. i. az osztályozás az elemi iskolában legalább is *non sens*. Például felhozta, hogy mi kell ahhoz, hogy egy 7 éves II. osztályos tanuló a magyar nyelvgyakorlásból egyest vagy kettést kapjon? Vagy a lakóhely ismertetésből hogyan lehet ugyanazon érdemjegyet adni egy 4–5 utcás faluban s itt a

fővárosban élő tanulónak? A gyermek tudása avagy nem tudása individuális; ezért nem lehet őt számjeggyel igazságosan osztályozni és ha még tudja a tanító azt, hogy az egyik gyermek a munkától kifáradva jön az iskolába, a másik pedig jólétben él s a nevelője támogatásával végzi tanulmányait, beláthatni, hogy az érdemjeggyel nem a tanuló tudását osztályozzuk. Szóval az osztályozás az elemi népiskolában még nagyobb képtelenség mint más iskola-fajoknál s eltörlése itt fokozottabb mértékben szükséges. A következő felszólaló *Martos Ágostné*, polgári iskolai tanárnő volt. Az a meggyőződése, hogy az osztályozással bünt követnek el a tanulóval szemben. A tanuló egy felelete nem mutathatja sohasem a tudást, az intelligenciát. Az osztályozás nem fejezi ki a gyermek tehetségeit, vagy a gyermek akaratán kívül álló jelenségeket osztályoznak, mint egyes biológiai, szociális jelenségeket. Hiszen maga az úgynevezett restség is biológiai jelenség. Rest a szegényvérű, fáradt gyermek stb. Az osztályozás ezidőszerint csak megfélemlítő eszköz. Mintegy 300 tanulóját kérdezte meg egy alkalommal, hogy milyen érzelmekkel várják a bizonyítványt. Mind, még a kitűnő tanulók is, félelemmel és rettegéssel várták bizonyítványukat. Ki meri azt mondani, kérni, hogy a félelem a tanítás előmozdító motivuma? A félelem bizony csak hátráltatja és gátolja a tanulót a haladásban. Ne használjuk fel tehát az osztályozást megfélemlítésnek. Az osztályozással szemben ajánlotta a tanulók megfigyelését és az intelligencia mérések kipróbált módszereit, amelyek elég pontosan fogják a tanuló értelmiségét kifejezni s nem lesz olyan barbár hatású, mint az osztályozás. Ezután *Weszely Ödön* dr. elnök összegezte a vitát s hogy ennek maradandó hatása legyen, javasolta a szakosztálynak, hogy 1. kéressék fel a központi elnökség, hogy az ezidőszerint általában elítélt osztályozás problémáját tegye fiókköreink utján országos vizsgálódás tárgyává; 2. pedig jövő évi országos gyermektanulmányi kongresszus napirendjére tűzze ki a tanulók osztályozásának kérdését abból a szempontból, hogy ezen eszközt milyen más, megfelelőbb móddal lehetne megoldani.

A nemzetközi gyermekhigiénai szövetség okt. 6–10-ig tartotta Párisban kongresszusát. A magyarok közül dr. Bókay János egyet. tanár «A gyermek bénulásai» című felolvasásával és dr. Deutsch Ernő főorvos, «A gyermekvédelem, gyermekhigiénája és a higiénia közötti összefüggés» című előadással vett részt.

APRÓSÁGOK A GYERMEK ÉLETÉBŐL

Kis fiam érdeklődési köre.

Irta: Herodek Károly, vakok intézetének igazgatója Budapesten.

Kis fiam (15 hónapos) mintegy két hónapja jár; addig csúszott az őt érdeklő tárgyakért, sőt azelőtt oda kellett vinni és találgatni, mi tetszik a picinek. Ma már maga megy utánuk, egyben megmutatja szülőinek, mi tetszik kis lelkének.

Vannak olyan tárgyai, amelyeket egész pici kora óta előszeretettel használ, de vannak olyanok is, amelyeket ma már megvet. Így nem sokra becsüli a gummi és varrott állatokat; ellenben a papír és szalag állandó játéktárgyát képezi. A könnyen lapozható árjegyzékek, vagy újságpapír nagyon lefoglalja érdeklődését. Ha valahol talál füzetet, első dolga, hogy apró lépteit arra felé irányítsa. Az irodába rendszerint azért szokott beszködni, hogy a papirkosarat átkutassa, feldöntse és meghengergesse. Azt mondják, a gyermek apja mesterségét utánozza; lehet benne valami, de én azt hiszem, hogy a papír a kis gyermek érdeklődését nagyon lefoglalja. A papírnak halk zöreje, könnyű hajlíthatósága, téphetősége egyéniségének nagyon megfelel. Rongálási hajlamaait is igen hathatósan szolgálja a papír. A keményebb és durvább papír iránt azonban alig mutat érdeklődést; játszani pedig egyáltalán nem szeret vele.

De az már apja mesterségének utánzására vall, hogy az irodában érthetetlen beszédével, de annál kifejezőbb mozdulataival a székből kitessekel, irónt kér s hozzá természetesen papirlapot kap, melyen megkezdi végnélküli firkálmányait. Nem szabad hiányoznia mellőle a kézi itatónak sem, mert munkája nem volna olyan intenzív. Mikor jóideig rajzolt, kezébe veszi az itatót és vég nélkül ütögeti. Az írást és itatást valami sokszor nincs alkalma látni, mert elvéte jöhet az irodába, de elég volt egyszer szemügyre vennie, hogy részt kérjen a munkából.

Kicsi korától fogva mindig szerette a tükröt. Most ha szeret tetheti, beoson a hálószobába, oda áll a toalett-tükrökhöz, kezébe veszi a keféjét és fésülgeti haját. Mert látja a nagyoktól. Apja

kalapját mindennél többre becsüli s el nem mehet mellette anélkül, hogy ne kérje. Boldogsága teljes, ha megkapja, akár egész nap fején tartja. A nagyok öltözékét egyébként mindig szereti. Ha pesztrája reaadja saját kabátját, végig járja a lakást s mindenkinek megmutatja öltözékét. Az új ruha pirosbetűs napot jelent neki s nem szívesen válik meg tőle. Vannak bizonyos tárgyak, amelyek nélkül nem tud meglenni. Igy pl. az esti evéshez kis cipőit le kell vetni és asztala elé kell tenni, hogy lássa; sőt lefeküdni is azokkal megy; nélkülök el sem tudna aludni.

Kedvenc foglalkozása az ajtónyitogatás, ebben a műveletben fáradhatlan. Ez azt hiszem, a gyermekek közös tulajdonsága. Ne tessék gondolni, hogy ez izommunka volna. Kis fiam pl. igen vigyáz, hogy ujjacskáit oda ne csipje és a kilincszávar működését vizsgálja. Ugyanis a kilincs-závar miatt nem képes az ajtót teljesen betenni s kis eszével kutatja az okát. Érdekes, mennyire mélyed el a kis gyermek ezen a látszólagos semmisségen! Többre becsüli bármelyik játéknál, még a varrott állatok tartalmának kiürítésénél is.

Vannak bizonyos dolgok, melyektől kezdetben igen félt. A telefon iránt félve érdeklődött. Rendkívül tetszett neki a csengés, a hallózás és beszéd. Mikor első ízben felemeltem hozzá, ijedős arcot vágott s mindenképen lefelé igyekezett, már másodízben szívesebben tűrte. Úgy látszik, a szócsó szülte a kellemetlen érzetet. Ma már maga veszi le a kagylót s teszi füléhez, sőt azt is megtanulta, hogy a szócsövet fel és le lehet forgatni. Mikor pedig elvenni készülök, hevesen megragadja majd a kagylót, majd a szócsövet; nagyon érdekes ilyenkor az a lázas kapkodás, az elválás pillanata. Ilyenformán volt a zongorával is. Messziről szívesen hallgatta a zongora hangjait, amit kis ujjának felmutatásával jelzett, de ha közelebb vittük, rettegett tőle. Az erős hang bántotta fülét s a billentyűzet szokatlan volta. Mikor a zongora mellett kellett mennie, mindig oldalazott. Végre is egy szép nóta megihlette a picit s maga kívánczozott be a zongorához. Mostanság pedig odaül és verdesi kis ujjáival a nagy hangot adó zongora-billentyűzetet.

Megfigyeltük, van-e a mennyiségek iránt érzéke. Különféle tárgyakat adtunk elébe, majd óvatosan egyet-egyet eldugtunk. Hát bizony a beszélni nem tudó gyermek észrevette, hogy hiányzik neki a sok közül valamije s gögicsélve adta értésünkre, hogy keresi az elkerült tárgyat. A gyermek tehát már tud itélni.

Egyet még nem képes megtenni: engedelmeskedni. Van neki már igen jelentékeny ismerettára, mégis ha parancsolunk valamit, sőt ha kérjük is, nem engedelmeskedik. Pl. arra kérem, hozza el

a labdát. Mintha nem is neki szóltam volna. Anyja kéri, hozd apának a labdát; csak nézi s mosolyog. Én azt mondom, a gyermek még nem érti a kívánságot. Feleségem pedig ezzel szemben határozottan állítja, hogy igen is érti, csupán makacsságból nem akarja teljesíteni. A pesztrának már tett hasonló szivességeket. Lehet benne valami. A gyermek produkálni nem szereti magát, még apja előtt sem; amit megtesz négy szemközt, nem teszi meg többedmaga jelenlétében. Mindazonáltal hajlok affelé a nézet felé, hogy a gyermek még nem érti teljesen kívánságomat, vagy pedig erre a műveletre eléggé szoktatva nem volt.

Még az emlékezőtehetségéről szólok egy-két szót. Kis fiam élénken emlékszik a megismert és megkedvelt dolgok és személyekre. A napokban járt lakásomban cipészünk 4 éves Rózsika leánya, fiacskám rövidesen barátságot kötött vele. Néhány nap múlva azt kérdezi feleségem, hol állt Rózsika? hát egész határozottan megmutatja helyét. Különösen érdeklődik a csokoládés fiókok iránt, melyeket egyáltalán nem tud felejtani. De itt a memorián kívül egyéb is működik, hogy mi, nem lesz nehéz kitalálni. Ennyit egyelőre kis fiacskám érdeklődéséről.

ÜBERSICHT DER LETZTEN NUMMER.

VI. Jahrg. Nr. 6.

Der Kinematograph und das Kind.

Von Kommunallehrer Leopold Nemes.

In seinem Vortrag in der pädagogischen Sektion der Ung. Gesellschaft für Kinderforschung berichtet Verfasser über seine Erfahrungen, die er gelegentlich von Besuchen verschiedener Kinos gemacht hat. Etwa 150 Lichtbilder besichtigte er in der Anwesenheit von Kindern, und so kam er in die Lage, die Wirkungen zu studieren, welche sie auf die Seele der Kleinen ausgeübt haben.

Zunächst suchte Verf. nach den Ursachen des aussergewöhnlichen Interesses, welches die Kleinen dem Kino entgegenbringen. Dieses, meint er, vermag die Aufmerksamkeit weitaus mehr zu fesseln als das Leben, zumal es einen wunderbar raschen Wechsel mannigfacher Situationen aufrollt und solche Handlungen veranschaulicht, welche das Leben kaum zu bieten vermag. Ferner finden die Kinder ein Vergnügen darin und lernen vieles davon,

was weder das komplizierte Dasein, noch die mächtige Natur in ihrer Urgrösse, leisten können.

Durch unmittelbare Beobachtung erfuhr Verf., dass die Zöglinge vermittels der Lichtbilder eine Menge solcher Kenntnisse sich aneigneten, die sie in der Schule mangels unvollkommener Unterrichtsmittel schlechthin nur gelangweilt hätten. Geographie, Historik und insonderheit Naturgeschichte auf biologischer Grundlage, aber auch Wirtschaftslehre, ja selbst andere Lehrgegenstände mehr oder weniger erlernen die Schüler instinktiv und ohne Zwang besser und leichter als in den Sälen der Lehranstalten.

Auch der ästhetische Sinn wird mittels schöner und geschmackvoller Bilder bei Kindern gefördert, besonders dort, wo den Stoff hervorragende Künstler und Schriftsteller geliefert haben. Sogar im Lesen machten die Kleinen Fortschritte dadurch, dass sie gezwungen waren die verschiedenen Aufschriften, die zur Erklärung der Texte dienen, schnell durchzulaufen.

Ausser den unterrichtlichen Einwirkungen zeigen die Kinos einen grossen Einfluss auch auf die Erziehung. Die Geschichten eignen sich oft zu Demonstrierungen der Alkoholpropaganda, des Tier- und Pflanzenschutzes, sowie ansonstiger Agitationen für künftige Berufe und Lebensziele.

Die Kinematographen vermögen sehr tiefdringend auf die Seele der Kinder zu wirken. Nahezu in gleichem Masse behalten sie den ihrem Horizonte angemessenen Inhalt, obgleich ihrer Individualität gemäss dieselben Bilder verschiedene Urteile und Gefühle zurücklassen. Den Lehrer befähigt jegliches Bild zu reicher Erkenntnis des kindlichen Seelenlebens.

Und trotz des geistigen Wertes werden unzählige Klagen gegen die Kinos fortwährend laut. Vornehmlich heisst es, das Nervensystem der Kinder wird durch sie sehr schädlich beeinträchtigt. Doch die wohlfeile Schauderlektüre richtet in dieser Beziehung noch unvergleichlich mehr Schaden an, da hierbei die Kontrolle erschwert ist und auch Schuld und Sühne niemals so harmonisch ausgeglichen werden, wie in den Kinematographentheatern.

Immerhin sollte es die vorerste Pflicht der Schulen sein, ihre eigenen Kinobühnen zu besitzen, deren Erwerbung nicht mit allzuhohen Kosten verbunden ist, und die Erhaltung kaum nennenswerte neue Ausgauben erheischt, da die Films, ständig von den Schulen gemeinschaftlich benutzt, namentlich häufig wechselreich verwertet werden könnten. Wo es aber den Schulen nicht möglich ist, ein Kino zu erlangen, müssen die Lehrer trachten, die Zöglinge nur für sittenreine und lehreiche Kinematographen anzueifern,

und widrigen Falls den Kleinen in ihren nachteilhaften Urteilen und Schlussfolgerungen derart aufklärend nachzuhelfen, dass sie von selbst nur zweckdienliche Lichtbilder verlangen oder solche lediglich unter fachmännischer Leitung besichtigen sollen.

Kinderforschungs-Nachrichten.

Anlässlich der am 28. April dieses Jahres stattgehabten Generalversammlung der Ung. Gesellschaft für Kinderforschung unterbreitete Sekretär *K. Ballai* betreffs ihrer Wirksamkeit, einen erschöpfenden Bericht, dem wir folgendes entnehmen.

1. Die Sektion der Datensammelabteilung beschloss, fernerhin auch die Kleinbewahrer in ihre Sammelforschung mit heranzuziehen. Es sollen Beiträge erbracht werden:

- a/ Über das kindliche Interesse für historische Personen;
- b/ über die Phantasie der Kinder;
- c/ Andenken aus dem Kindesalter bis zum 18. Lebensjahre;
- d/ es soll erforscht werden die Wirkung der Märchen auf die Kinder, und endlich
- e/ die Sammelleidenschaft der Kinder.

Alle diese Studien befinden sich dermalen im Stadium der Vorbereitung und des Probesammelns. Als Ergänzung des vorjährigen Materials betreffend das ästhetische Interesse und die Individualität, kam heuer die Frage bezüglich der *Motive der Spieltriebe* hinzu.

2. Die Experimentalsektion befasste sich in diesem Jahre mit der These, ob das Gedächtnis der Kinder durch genehme oder unangenehme Gefühlseindrücke gestärkt oder geschwächt wird.

3. Auch die jüngste Fachabteilung, die pädagogische, begann nunmehr ihre Tätigkeit, der eine um so grössere Bedeutung zukommt, als sie bestimmt ist, die Ergebnisse der pädologischen Forschungen auszubeuten und unsere pädagogischen Ideen zu verwirklichen. Zuvörderst befasste sie sich mit den geistigen Untersuchungen der Schüler, die von *L. Nagy* im kommunalen pädagogischen Seminar angestellt worden sind.

Die Gesellschaft veranstaltete mehrere Vortragsabende, und nahm teil an den Lehrkursen für Kinderforschung, welche das Unterrichtsministerium in Instituten etlicher Provinzen abhalten liess. Die heimischen Fachzeitschriften widmen immer mehr Raum unseren Bestrebungen. Zwecks allgemeiner Verbreitung derselben wurden ins Leben gerufen: 1. eine Unternehmung für «Beihefte», wo die 1. Nummer, die «Methoden der Kinderforschung» von *Karl Ballai* erschien; dann ein «Pädologischer Buchverlag», wo

soeben «Das Kind und das Spiel» von Dr. *Lad. Nógrády* zur Ausgabe gelangte; endlich in der jüngsten «Pädag.-psychol. Bibliothek» kamen zwei einschlägige Arbeiten heraus.

Unsere Filialvereine in den Provinzen erhielten einen eigenen Arbeitsplan, demgemäss allenthalben eine einheitliche und zielbewusste Tätigkeit ermöglicht werden konnte.

Unser Museum für Kinderforschung arbeitet seit seinem zwei-tährigen Bestehen rüstig fort. Wir haben mit charakteristischen Sammlungen auf dem ersten internationalen Kongress in Brüssel teilgenommen und wurden seitens des Auslands um die innere und äussere Ausgestaltung des Museums angegangen. Letzteres erfuhr im vorigen Herbst eine Erweiterung durch eine pädagogische Abteilung und heuer kam eine für Industrie hinzu, in der wir von den auf gewerblichem Wege verfertigten Spielsachen eine Musterkollektion als Richtschnur für Eltern und Fachleute zusammenstellten. Die praktische Wirkung des Museums dokumentierte sich bereits vornehmlich in der arbeitsgemässen Beschäftigung in den Kinderbewahranstalten, wo wir statt der bisherigen vorzeigenden Methode die frei schaffende, richtiger instinktive eingebürgert haben. Der Ausschuss unserer Gesellschaft befasste sich in ihrer Sitzung am 23. Mai, mit der Vorbereitung eines Landeskongresses für Kinderforschung, anlässlich des zehnjährigen Jubiläums der Gesellschaft. Zweck des Kongresses ist: Feststellung der wichtigsten Themen, der zu befolgenden Grundsätze und der wissenschaftlichen Resultate der Kinderforschung; und dann die Beratung der damit in Verbindung stehenden kindererzieherischen, unterrichtlichen und schulischen aktuellen Probleme. Auch soll eine psychologische Instrumentalausstellung dem Kongress angegliedert werden. Der Vorstand *Lad. Nagy* stellte einen Antrag inbetreff einer im nächsten Jahre zu veranstaltenden puerikulturellen, namentlich Kinderhandarbeit-Ausstellung. Der Ausschuss nahm vorläufig noch nicht endgiltig Stellung, doch wäre er nicht abgeneigt, die Angelegenheit im Interesse einer Schul- und Erziehungsreform, weiter ob Propagierung und Vertiefung des Kinderstudiums unter gewissen Bedingungen und Garantien in die Hand zu nehmen und zu leiten.

Die Budapester pädagogische Fachabteilung unserer Gesellschaft hielt letzthin unter dem Vorsitz des Universitätsdozenten *Dr. Edm. Weszely* ihre konstituierende Sitzung. Er entwickelte das Arbeitsprogramm nach folgenden drei Hauptrichtungen hin:

1. Alle pädologischen Erfolge müssen in der Praxis verwertet, fortan in jedem Zweige und jeder Institution der Erziehung und Schule verallgemeinert werden.

2. Auf pädologischen Grundlagen müsse die Didaktik und Methodik gegründet werden.

3. Endlich wollen wir die Schule nach Gesichtspunkten der Kinderforschung organisieren, mithin womöglich reichliche Beiträge auf wissenschaftlicher Basis erbauen; die nationalen pädagogischen Arbeitsziele mit den Idealen des Auslands in enge Beziehungen bringen, und auf diese Weise eine gemeine erspriessliche Wirksamkeit zeitigen.

RÉSUMÉ DU DERNIER NUMÉRO.

VI-e Année, Nr. 6.

Le cinématographe et les enfants.

Conférence faite par **M. Nemes**, instituteur à la séance publique tenue par la section de pédagogie.

L'on entend, aujourd'hui, souvent faire des plaintes sur les cinémas, et disputer sur la question s'ils exercent une influence salubre ou pernicieuse sur les enfants. Les pédagogues ne doivent jamais juger à priori des choses de leur ressort, mais leur avis y relatif doit toujours être fondé sur des observations directes. A cet effet M. Nemes a visité à Budapest, plusieurs cinémas de deuxième ordre, où il a assisté à 150 représentations, et il a fait une bonne récolte d'observations fort remarquables. Les enfants s'intéressaient beaucoup aux représentations. Quand le héros de la pièce se trouvait dans une situation pénible, p. ex. il était en prison, les enfants s'en inquiétaient, et quand il avait réussi à s'en délivrer, ils poussaient des cris de joie. De même ils témoignaient leur satisfaction, quand le coupable était puni, comme il l'avait mérité; car les enfants ont presque tous le sentiment de la justice.

En général les projections ont produit un effet surprenant sur les enfants. Ils suivaient l'action avec la plus grande attention, en faisaient la critique, et étaient touchés de compassion pour les personnages qui souffraient. Par contre les images qui représentaient un sujet humoristique les amusaient beaucoup. Quand de beaux paysages apparaissaient sur l'écran, les enfants les contemplaient avec grand plaisir. Ils admiraient grandement les vagues de la mer, les vaisseaux de guerre, les appareils aviateurs et les beautés de la nature. Décidément n'y a pas d'autre moyen qui puisse faire

ressentir aux enfants de si vives impressions. La cause de ce que le théâtre cinématographe excite dans une si large mesure l'intérêt des enfants est, qu'il est noir et par conséquent ils doivent bon gré, mal gré, concentrer toute leur attention sur les projections. A cela viennent ce joindre la variété et la coloration des images, ce qui captive leur attention davantage encore. L'enfant s'intéresse beaucoup au mouvement rapide des choses, et aux actions qui sont d'une variété de loin plus grande qu'on ne peut voir dans la vie réelle. Le cinéma réalise le rêve de Rousseau de voyage à pied, et il offre, en outre, l'avantage que l'enfant peut regarder les choses les plus dangereuses en tout sûreté et tranquillité. M. Nemes chercha aussi à se convaincre si les enfants se rappellent plus tard ce qu'ils avaient vu, et qu'ils en aient tiré profit.

Le résultat en était fort satisfaisant de telle sorte que l'on peut dire que la pédagogie se trouve enrichie d'un excellent moyen d'instruction. Les enfants récitaient très bien les choses qu'ils avaient vues, ce qui prouve qu'ils avaient spontanément pris un vif intérêt aux représentations et y avaient apporté une attention particulière. Aussi en ont-ils tous également bien profité. Pour certaines matières, telles que la géographie et l'histoire naturelle, les images projetées, ont un très bon auxiliaire. Les enfants ont appris au cinéma beaucoup de mots et d'expressions, qu'ils ne savaient pas auparavant. Enfin la contemplation des belles images favorisent le développement du sentiment de l'esthétique des enfants. Dans les écoles on pourrait très bien employer les cinémas pour célébrer convenablement le «jour des oiseaux et des arbres.» L'on prétend que les cinémas constituent un danger pour la moralité des enfants. Cette objection est pour la plupart sans fondement. L'auteur n'as pas vu d'images immorales même dans les théâtres vulgaires.

Dans les conférences faites pour les parents, on aborda à plusieurs reprises la question de la réorganisation des cinémas, c'est à dire de leur réforme conformément aux besoins des enfants. La meilleure solution serait d'établir des cinémas dans les écoles. Ainsi il ne faudrait craindre ni pour les nerfs, ni pour la moralité des enfants, et ils ne devaient pas fréquenter des cinémas ou ils se mêlent à un public dangereux. Jusqu'à ce que cela soit fait, nous pouvons nous défendre contre les inconvénients que présente le cinéma public. Il faut questionner les enfants : quelle est leur opinion des images qui représentent des histoires des apaches ? S'ils en portent un jugement faux, il faut les mettre sur la voie. Rappelons aux enfants que le coupable n'échappe

jamais à la justice, et que les honnêtes gens ont en horreur les malfaiteurs. D'ailleurs on peut obvier à tous les inconvénients précités en défendant aux enfants de fréquenter des théâtres autres que ceux que le maître leur recommande.

Le fonctionnement de la Société Hongroise pour l'Étude de l'Enfant, dans l'exercice 1911.

Rapport fait à la VIme Assemblée Générale de la Société, par : M. *Ballai*.

L'année dernière, aux termes de nos statuts les différentes sections de la Société se sont réorganisées. Dans la direction un seul changement s'est opéré, c'est que M. *Nógrády* fut élu Président de la section des recherches à la place de M. *Nagy*.

1. *La section des recherches* juge nécessaire de comprendre à l'avenir les écoles maternelles dans les recherches pédologiques. On rédigera des questionnaires spéciales pour les écoles maternelles. La section fera des recherches : 1. Sur l'intérêt que l'enfant prend aux personnes de l'histoires. 2. Sur l'imagination de l'enfant. 3. On recueillera des données sur les souvenirs depuis l'enfance jusqu'à l'âge de 16 ans. 4. On étudiera l'impression de la fable sur l'enfant. 5. On étudie la passion des enfants pour faire des collections.

Tous ces thèmes sont momentanément en voie de préparation et l'on fait des enquêtes à titre d'essai. L'année dernière on a continué les recherches commencées sur le goût de l'esthétique et l'individualité des enfants, et l'on a rassemblé des matériaux remarquables y relatifs. Une question nouvelle surgit : *Quel jeu préférez-vous ? Pourquoi ?* Cette enquête avait pour but d'apprendre les motifs du goût de l'enfant pour le jeu. On a fait des recherches à ce sujet dans toute la Hongrie, depuis l'âge de 3 à 21 ans. Le nombre des réponses s'est élevé à 6000. M. *Nógrády* a élaboré les données.

2. *La section de psychologie expérimentale* a élaboré déjà le résultat de ses expériences. Le nouveaux sujet était cette année : Les sensations agréables ou désagréables sont elles favorables ou nuisibles pour la mémoire des enfants ?

3. *La section de pédagogie* a commencé cette année son fonctionnement sous de très bons auspices ; les pédagogues de la capitale de Budapest se sont empressés d'y prendre part. Son premier travail fut l'examen de l'intelligence des écoliers d'après la méthode d'Ebbinghaus. M. *Nagy* la traitait dans ses conférences

faites dans le Séminaire Pédagogique, et y initiait plusieurs instituteurs et institutrices.

4. *Les conférences de notre Société* se font toujours devant un nombreux auditoire. Les sujets de ces conférences étaient les suivants : M. Répay a fait son rapport sur le *Congrès International de Pédologie à Bruxelles et sur l'exposition pédologique* qui avait lieu en même temps. Mme Dr. Dósa-Révész a fait une conférence : *Sur les enfants de mauvaise caractère*. M. Nógrády a fait son rapport sur l'enquête faite dans toute la Hongrie, ayant pour objet : *L'enfant et le jeu*. M. Guttenberg : *«Sur l'éducation aux travaux manuels»*. Mlle Irène Szász : *Sur l'imagination des enfants* ; M. Szilágyi : *Le juge des tribunaux enfantins et l'instituteur*.

Dans la littérature étrangère, deux oeuvres ont paru des auteurs hongrois : M. le Dr. Ranschburg dans : *«La mémoire malade»* a élaboré le résultat de toutes ses expériences faites sur la mémoire des enfants. M. L. Nagy a publié en allemand son livre : *«La psychologie de l'intérêt des enfants.»* Ce livre a paru dans l'édition de M. Meumann : *Monographies Pédagogiques*.

Parmi les publications de notre Société, nous mentionnons *«Les méthodes de la pédologie en égard aux enfants de bas âge»* rédigé par M. Ballai. Les brochures ont été très recherchées et on en a vendu une quantité considérable.

Notre projet d'établir une entreprise librairie-éditeur : *«La Bibliothèque Pédologique»* va être mis à exécution. Nous avons l'intention de faire paraître dans cette édition les oeuvres remarquables de la littérature hongroise et de l'étrangère, car les libraires-éditeurs hongrois se refusent de publier des livres traitant de la pédologie.

Les sociétés annexes de «La Société Hongroise pour l'Etude de l'Enfant» ont, en majeure partie, déjà surmonté les difficultés que présentent les commencements de telle sorte que quelques-unes d'entre elles travaillent déjà avec activité.

Le Musée Pédologique. Le Musée a pris possession cette année des nouveaux locaux que la ville de Budapest a affectés à cette effet dans l'édifice de l'école nouvelle, place Marie-Thérèse. Le Conseil municipal a en outre, contribué à compléter l'installation du Musée en faisant don des objets d'une valeur totale de 4000 cour.

L'année dernière notre Musée a pris part du I. Congrès International de Pédologie à Bruxelles où il a exposé des objets dans une quantité considérable. Le Musée est constamment beaucoup fréquenté par des pédagogues hongrois et étrangers. Cette année le Musée fut agrandi d'une section nouvelle : la section pédagogique ; ce qui a rendu le Musée complet. Toutefois nous y

avons ajouté la section de l'industrie ou les jouets d'enfant sont exposés. Cette dernière collection a pour but de montrer une collection modèle des jouets appropriés aux différents âges enfantins. Parmi les collections de notre Musée nous faisons ressortir celle faite à l'impulsion de M. *Follért*, Directeur général des Postes par 5000 bureaux de poste de la Hongrie. Dans cette collection nous avons attaché la plus grande importance aux objets ayant trait à l'ethnographie.

La Société Hongroise pour l'Etude de l'Enfant organisera au printemps de 1913 à l'occasion du dixième anniversaire de sa fondation, un congrès, sous le nom : «*Premier Congrès Hongrois de Pédologie.*» But : Discussion sur les thèmes principaux de la Pédologie ainsi que d'établir les résultats des recherches et les maximes pédologiques. Traiter de l'éducation, de l'enseignement et de la protection de l'Enfance ainsi que de toutes les questions qui s'y rattachent.

Le congrès aura lieu en 1913 au Pâques, et en même temps nous arrangerons une exposition des appareils de psychologie expérimentale.

Figyelmeztetés. *Az alapszabályok értelmében a tagsági díj beküldését kéri a pénztáros.*

Megvételre keresi a kiadóhivatal folyóiratunk ez évi 1-ső, 3-ik és 5-ik füzetét, több példányban.

Megvételre keresem „A Gyermek“ teljes I., II. és III. évfolyamát, kivéve a III. évfolyam 5. és 7-9. számát. Máday István dr., Prag, Kgl. Weinberge, Taborgasse 14.

A Gyermektanulmányi Múzeum kiadványai.

A Gyermektanulmányi Múzeum kiadványaiban a múzeum gyűjteményeinek irodalmi feldolgozásai fognak időnkint közrebocsátatni. A Gyermektanulmányi Múzeum kiadványai tehát a magyar (magyarországi) gyermekről szóló adatok, ismeretek, ösztönyszerű és művészi alkotásainak tudományos feldolgozásait fogják tartalmazni.

Az első füzet tartalma :

A Gyermektanulmányi Múzeum gyűjteményeinek leírása, (négy képpel) összeállította: Ballai Károly, titkár.

Description des Collections du Musée Pédagogiques Hongrois. — Rédigé par Charles Ballai, Secrétaire. Traduit de l'hongrois par Mme Martos.

Ára 80 fillér.

A következő második füzet :

Nagy László: A gyermek szellemi fejlődésének természetes korhatárai tartalommal az 1913. év folyamán fog megjelenni.

A füzetek megrendelhetők és kaphatók : Ranschburg Gusztáv könyvkereskedésében Budapest, IV., Ferenciek-tere 2. szám.

Most jelent meg A Gyermektanulmányi Könyvtár első kötete:

Nógrády László dr. A gyermek és a játék.
A 300 oldalas kötet bolti ára füzve 5 ko-
rona, egész vászonba kötve .. .. 6 korona.

Tagtársaink a füzött kötetet 4 ko-
ronáért, a kötött példányt pedig 5 ko-
ronáért rendelhetik meg a kiadó-
hivatalban, Budapest, X., Delej-u. 1.

A Füzetes Vállalat ujabb két füzete:

- VI. A vakok érzékszervei. — Irta Lovách
József, ára.. .. 60 fillér.
VII. A nevelés lélektana. Welton I. után
írta Szlányi Lajosné, ára.. 80 fillér.

Előzőleg megjelentek:

- I. A gyermektanulmányozás módszerei,
különös figyelemmel a kisedekorra.
Irta Ballai Károly, ára.. .. 80 fillér.
II. A siketnémák és vakok erkölcsi világa.
Irta Herodek Károly, ára 60 fillér.
A III. és IV. füzet sajtó alatt.

Valamennyi megrendelhető:

Ranschburg Gusztáv könyvkereskedőnél,
Budapesten, IV., Ferencziek-tere 2. szám.